Gränslös gäckande gestalt

Storsamlaren Philipp Arnold Ferrary i ett svenskt perspektiv

av Björn Sylwan

Länge fördolda ...

Lördagen den 25 november 1922 lyftes den första stenen bort ur muren. Genom öppningen kunde lord Carnarvon se in i gravkammaren. Hans dotter, lady Evelyn Herbert, och arkeologen Howard Carter trängdes oroligt bakom honom. De frågade viskande vad som fanns där inne. Carnarvon förblev tyst. – *Jag ser underbara ting,* sa han slutligen.

Samtidigt som Tutanchamons orörda gravkammare i Konungarnas dal väster om Tebe blottades på sina hemligheter kom andra skatter i dagen i det fjärran Stockholm. Den svenska delen av den legendariske Ferrarys samlingar hade återförts till hemlandet. Praktiskt taget alla utrop vid försommarens auktion i Paris hade samlats på en hand. Kollektionen styckades och såldes vidare under senhösten 1922. De som var med då kunde, i likhet med lord Carnarvon, utbrista – *Vi har sett underbara ting.*

Ferrary än en gång

I början av 1997 blev jag ombedd att i *Postryttaren* ge en bild av Eric von Rosen och hans frimärksdonation till Postmuseum. Det föll mig in att inledningsvis teckna von Rosens porträtt i hastig relief mot Philipp Arnold von Ferrary. Därefter hade jag tänkt lägga Ferrary bakom mig. Men det visade sig att han inte lämnade mig någon riktig ro.

Ferrarys titel som världens genom tiderna störste frimärkssamlare tycks vara oomstridd. Han är säkert också den mest omskrivne. Särskilt i Europas tyskspråkiga områden har stor möda ägnats att belysa denne märklige person som *nästan* var tysk och som *nästan* fick överlåta sina samlingar i tysk vård.

Också här i Sverige har hans gäckande gestalt fängslat åtskilliga skribenter. Tre av våra flitigaste och kunnigaste filatelistiska författare, Nils Strandell, Sven Åkerstedt och Sven Åhman, har förut någorlunda utförligt beskrivit Ferrarys liv och verk.

Nils Strandell och Ferrary

Nils Strandell (1876-1963) kom att skildra Fer-

BJÖRN SYLWAN är född i Falun 1946, han arbetar inom Postmuseum sedan 1976. De senaste trettio åren har han publicerat en mängd artiklar i skilda ämnen. Under 90-talet har han allt mer ägnat sig åt ett tema han kallar *Samlandets patologi* (själv samlar han på ölkapsyler). I *Postryttaren* har han tidigare valt att medverka 1984, 1988 och 1997.

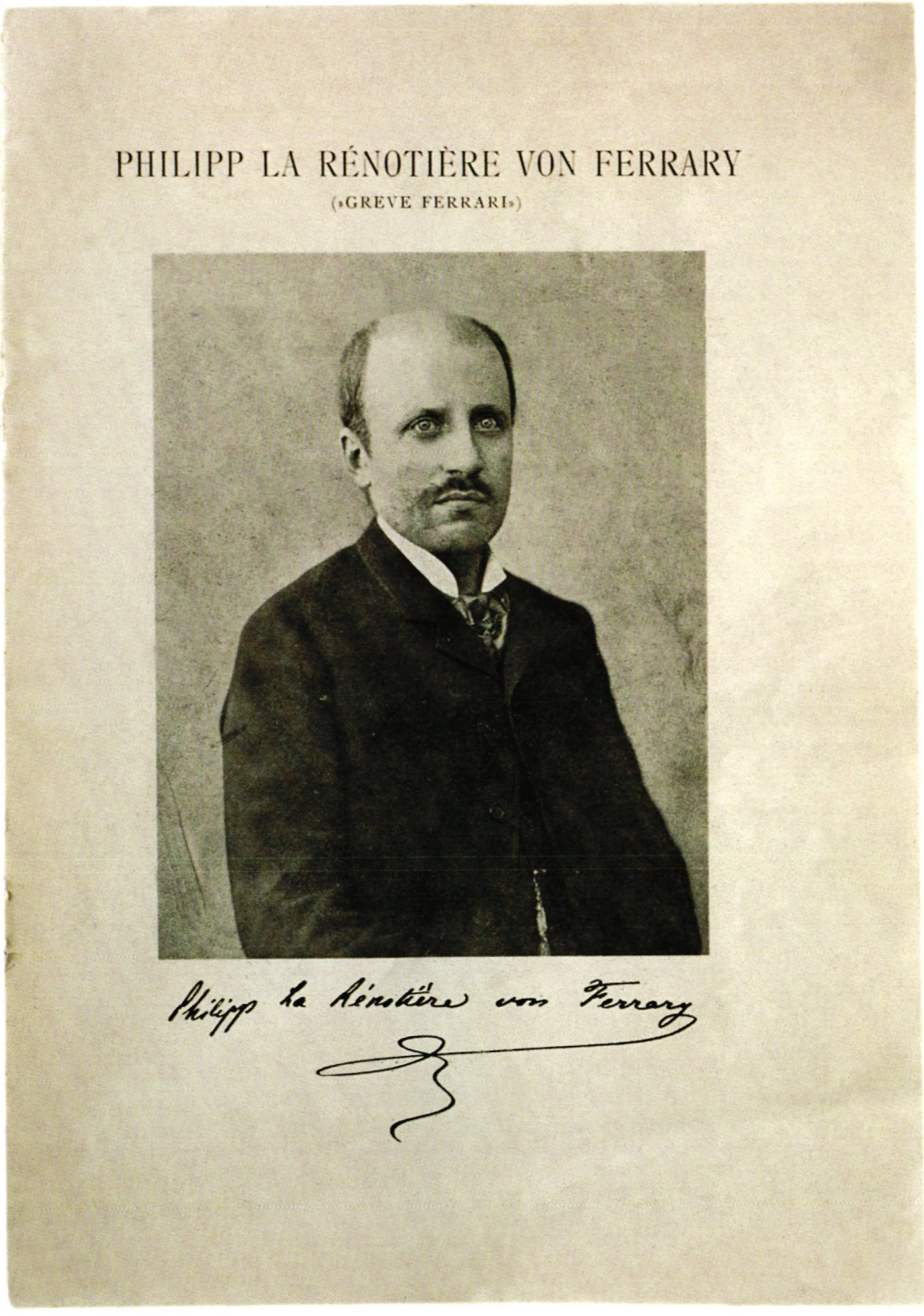

Omslaget till Nils Strandells broschyr om Ferrary från 1922.
Den sammanställdes inför de stora försäljningarna av Ferrarys svenska material i Stockholm hösten detta år.
Priset var 1 krona vilken enligt en tryckt notering på baksidan
"Tillfaller en i dagarne avliden f.d. filatelists i stort armod efterlämnade familj."

rary vid tre tillfällen. Första gången var 1922. En stor del av Ferrarys svenska frimärken gick, som nämnts ovan, under klubban vid den fjärde auktionen i Paris. Strandells broschyr är närmast ett komplement till den försäljningskatalog som frimärkshandlaren Harry Wennberg sammanställde samma höst. Det var hans ombud som passade på att ropa in flertalet svenska poster. Wennberg vilade inte länge på hanen, endast några månader efter inropen såldes materialet på nytt i Stockholm.

Strandells språkbruk tedde sig ålderdomligt redan för hans generationskamrater. Emellanåt använder han komplicerade begrepp och anspelningar som annars började mönstras ut ur de västeuropeiska språken så tidigt som under medeltiden. I katalogerna över Hans Lagerlöfs första donationer kommer Nils Strandells överrika språk tydligast i dagen. "Kryselefantinskt utstofferad fraseologi" som Strandell egenhändigt kunde ha uttryckt sig om han ägt en högre grad av självironi. Hans eleganta beskrivning av Ferrarys liv och samlargärning i *Ferrari – ett excentriskt levnadsöde* från 1922 har varit inspirerande för alla oss andra som arbetat på samma tema i Sverige.

Betydligt senare, under 1940-talet, har Nils Strandell åter belyst legendaren Ferrary. År 1943 återkommer han i *Filatelien och dess män*. Boken skildrar ju främst samtida, svenska samlare men har ett inledande kapitel med titeln *Filatelistiska storheter* och underrubriken *Ryktbara frimärkssamlare och frimärksrariteter.*

Tredje gången Strandell går i närkamp med Ferrary är 1948. *I filateliens värld* är närmast en form av memoarer där Strandell öser ur sitt minne och sitt vetande. Ett av de 30 kapitlen ägnas Ferrary. Titeln är återigen *Ferrari – ett excentriskt levnadsöde.* Ett dussin sidor anslås åt biografin. Mycket av stoffet återgår till 1922 års levnadsteckning. Men åtskilligt nytt och intressant har tillfogats i denna skildring av den åldrande Strandell.

I rimliga doser är Nils Strandell mycket uppiggande att läsa. Han är ytterligt kunnig och brett allmänbildad, hela hans framställning präglas av ett utomordentligt självförtroende. Nils Strandell lanserar inte uppfattningar – han utfärdar ukaser.

Sven Åkerstedt och Ferrary

Sven Åkerstedt (1904-1977) arbetar med knappare stilmedel. Hans ton är vårdad och lågmäld, något torr men alltid insiktsfull. Han uträttade ett kolossalt arbete i det tysta vid tillkomsten av 1960-talets *Handbok över svenska frankotecken* i tre band. Normalt präglas hans prosa av återhållsamhet och ett sparsamt bruk av adjektiv. Då han i sin *Frimärkets bok* från 1957 avsätter fyra tättryckta sidor åt Philipp Arnold Ferrary anar vi ändå att Sven Åkerstedts läppar ofrivilligt "förvrids till ett leende."

I sin relativt korta biografi, den bygger givetvis på vad man vid 1950-talets mitt visste, eller trodde sig veta, om Ferrary, lyckas Åkerstedt leverera åtskilliga överraskningar. Han offentliggör flera detaljer om ultrasamlarens levnadslopp som vi knappast möter någon annanstans.

Till de obekräftade och dess värre också osannolika uppgifterna hör Sven Åkerstedts noteringar om Ferrarys eskapader på den franska landsbygden "där han i Poitiers knöt förbindelse med en dam av den lättare sorten och med henne fick en son, Albert Fillatraud." I verkligheten var Ferrarys intresse för kvinnor, också de skönaste gracerna i Parissocieteten, monumentalt och ofta med förfäran omvittnat av hans samtida. Unge Fillatraud skymtar någon gång förbi i handlingarna men vilken relation han i praktiken hade till Ferrary tycks nästan ingen ha vågat reda ut. Och vad ärende skulle väl egentligen ha fört Ferrary till den lantliga provinsstaden Poitiers med sina på den tiden 25.000 invånare – där fanns väl ingen betydande frimärkshandlare?

Sven Åhman och Ferrary

Sven Åhman (1907-1993) berättar om Ferrary i ett särskilt kapitel i sin bok *Den gula treskillingen* från 1975. Avsnittet har titeln *Begravd hos den förste samlaren 1894-1922.* Berättelsen,

Ferrary på frimärke utgivet i Liechtenstein 1968.
Märket avbildas i nästan alla nyare biografier. Det är ont om porträttbilder av Ferrary. Som synes har fotot med sjömansmössan använts som förlaga både till frimärket och den bildpoststämpel som användes i Attersee vid 60-årsminnet av Ferrarys död 1977. Men den trevliga mössan har retuscherats bort.

den omfattar halvdussinet sidor, bygger i mycket på Strandells och Åkerstedts uppgifter från 1920- respektive 1950-talet. Men Åhman har också fått fram en del svårfunna fakta. Bland annat rapporterar han om den omfattande och dyrbara samling Grekland som Ferrary räddade över till Schweiz 1916. Den gick inte under klubban vid de famösa auktionerna i Paris på 20-talet utan såldes på annat sätt.

Åhman förenar en smidig och medryckande journalistisk ådra med en fin humanistisk bildning. Det är alltid ett oförfalskat nöje att läsa hans filatelistiska essäer. Ofta lyckas han, med sitt breda och fördomsfria vetande, utvinna överraskande kvaliteter också ur skenbart rätt obetydliga brevomslag eller vykort. Han var inte bara en initierad filatelist, han var mycket kunskapsrik vad gäller vårt århundrades politiska historia och konflikter mellan mycket stora och mycket små makter eller människor. Sven Åhmans välvässade penna löper bland annat över papperet i två bidrag i *Postryttaren* 1978 och 1983.

Vid ett par tillfällen på 80-talet fick jag förmånen att göra honom några obetydliga tjänster. Postmuseum byggdes om vid den tiden och den gamla hissen monterades ner för att bytas ut. Stentrapporna sög musten ur oss. Han hade med tiden blivit tung i kroppen. Med sin korta hals och pustande, vaggande gång liknade han en smula en gammal giktbruten valross. Men Sven Åhman hade ett förflutet. "En mörk hemlighet" som han själv uttryckte det med den där farliga glöden i ögonen. En gång för länge sedan var han en vindsnabb sportsman. År 1925 blev han vår förste svenske mästare i bordtennis.

Ferrary i Dagens Nyheter – och i Postryttaren

Bengt Henryson, likt Åhman verksam för *Dagens Nyheter*, har berättat om Ferrary i två artiklar. De har publicerats den 26 oktober 1991 och den 12 september 1997. Tillsammans ger de en vältecknad snabbskiss av Ferrary. De bygger naturligt nog i hög grad på fakta från Strandell och Åkerstedt. Bengt Henryson har också refererat till dem. I den första artikeln finns en intressant, ny uppgift. Ferrarys gamla hem i Paris, Hôtel Matignon vid 57 Rue de Varennes, är i dag franskt regeringskansli – en motsvarighet till vårt Rosenbad.

Slutligen men inte minst är Ferrary porträtterad i en tidigare artikel i *Postryttaren*. Detta skedde för drygt trettio år sedan, året var 1967. Civilingenjören Tage Johansson ger en friskt berättad och övervägande sakligt övertygande skildring av Ferrarys liv och verk. Svagheten med Tage Johanssons bidrag i *Postryttaren* är omfånget. Den är närmast utformad "i frimärksformat" (3-sidigt). Just då läsarens intresse för särlingen Philipp Ferrary eggats till kokpunkten tar artikeln slut.

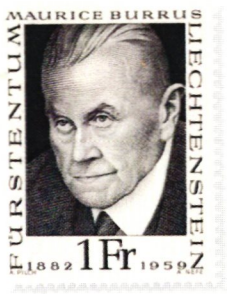

Maurice Burrus på frimärke utgivet i Liechtenstein 1968. Burrus var en av de aktivaste budgivarna under Ferrary-auktionerna. Bland mycket annat köpte han det unika ostämplade 2 cents Hawaii från 1851.

I *Postryttaren* har Tage Johansson två år senare också gett ett medryckande miniatyrporträtt av Maurice Burrus (1882-1959). Denne storsamlare från Elsass, ur "den andra generationen av filatelister" var av nästan ferraryskt format. Det är en egendomlig ödets nyck att både Ferrary och Burrus avled i Lausanne – en stad de i övrigt inte hade särskilt mycket förbindelse med. Men den poängen har Tage Johansson avstått från att ta fasta på.

Det är intressant att notera att samtliga dessa fem svenska krönikörer arbetar utifrån Ferrary-forskningens Gamla testamente. De anger till exempel alla, utan skymt av tveksamhet, födelseåret till 1848.

Geschichte der Philatelie

Den mest genomarbetade och vederhäftiga Ferrary-historik jag kommit i kontakt med är ändå inte svensk. Carlrichard Brühl ger i det första av två band i *Geschichte der Philatelie* (1985) ett sällsynt utförligt och väldokumenterat bidrag till forskningen. Metodiskt och osentimentalt eliminerar professor Brühl åtskilliga av de mest spridda myterna. Andra hävdvunna uppgifter tuktas och nyanseras. Kapitlet om Philipp La Rénotière von Ferrary inleder avsnitt 6 – *Die grossen Sammler* och spänner över 36 sidor. Det som skiljer Brühls redogörelse från praktiskt taget alla andra krönikörers är att han, i görligaste mån, anger sina källor. Vissa dokument är rentav avbildade i sitt originalskick.

Carlrichard Brühls *Geschichte der Philatelie* är ett mäktigt epos (det andra bandet utkom 1986). Det är resultatet av en nästan skrämmande kunnighet och forskarnit. Snart sagt alla aspekter av frimärkssamlandets kultur- och personhistoria från begynnelsen till nutid får sin sakkunniga belysning. Med sina totalt 1.250 sidor avfattade på en spränglärd filatelityska utgör det en utmaning inför vilken även den mest hängivne samlare kan känna respekt. En översättning av verket till svenska vore en nåd att bedja om. Med sitt globala perspektiv stämmer volymerna en svensk läsare till eftertanke. En mer provinsiell gigant som Hans Lagerlöf (1880-1952) med sina väldiga donationer till Stockholms Postmuseum klaras av på en knapp rad.

Ingen biograf tycks ha noterat att Ferrary kom på frimärke redan sommaren 1968, fyra månader innan han gavs ut i Liechtenstein. I kungariket Jemen kom ett Ferrary-porträtt den 15 augusti. Här har han fått behålla sjömansmössan.

Vittnesmål

Philipp Ferrary var en ängsligt skygg person. Han undvek uppmärksamhet och stora folksamlingar. Butiker med kvinnlig betjäning vägrade han att närma sig. Han drogs hela livet med barndomens gälla falsettröst. Genom denna, de ryckiga kroppsrörelserna och med sin särpräglade klädsel var han dömd att dra blickarna till sig – just det han själv ville undfly.

Frimärkshandlaren Victor Robert i Paris ger följande bild av honom från hans intensivaste samlarår på 1880-talet:

> *– Ferrary brukade komma in alldeles oförmodat, gick igenom rummet in till mitt arbetsrum och uttryckte med blicken en önskan om att vara ensam med mig, och han öppnade icke munnen förrän detta var fallet. Han var ordkarg, hans tal var häftigt och satserna kommo stötvis. Alltid kortklippt, alltid egendomligt klädd: på huvudet en vit yachtmössa och på fötterna gymnastikskor. – Pruta gjorde han aldrig. "Hur mycket?", frågade han. Om priset syntes honom högt, yttrade han lågmält: "Det är dyrt, det är dyrt." Man sänkte då ibland priset, men han framställde aldrig någon begäran därom. – Sedan försvann han som genom ett skydrag, på samma sätt som han gjort sin entré, men om han hittat något riktigt sällsynt, något oväntat, då darrade han i hela sin varelse.*

Kosmopolit och myt

Ferrary var en hyper-europé vid en tid då kontinentens gränser var vidöppna för den vars adliga titlar klingade lika tungt som guldnapoleonerna i slängkappans djupa innerfickor. I sanningens namn må dock sägas att han under sin mannaålder hellre exponerade guldmynten än adelsvärdigheten. Rörligheten ökade dessutom genom Ferrarys exceptionella språkkunskaper.

Han var i allt ett barn av *l'ancien régime*. Det var en epok som skälvde till på ett obehagligt sätt när Vita Stjärnlinjens Titanic gick på ett isberg utanför Cape Race på New Foundland, vattenfylldes, bröts av på mitten och sjönk på 3.800 meters djup den 15 april 1912. Men det var i fronternas gyttjiga skyttegravar fem år senare som den gamla tiden för alltid gick förlorad och då lämnade också Philipp Ferrary det jordiska.

Ferrary var samtida med en annan orolig ande i Europa, August Strindberg (1849-1912). Bortsett från samtidigheten och det rotlösa resandet var annars – som jag skrev förra året om Eric von Rosen kontra Ferrary – olikheterna fler än beröringspunkterna.

Strindberg avskydde samlare och i jämförelse med Philipp Ferrary framstår de flesta människor som "olika."

Vi lever i ett annat Europa än Ferrary gjorde. Men hans tid är inte så avlägsen. Det är en märklig, smått svindlande tanke – än i denna dag när detta skrivs finns ännu enstaka åldringar kvar i livet som en gång, för länge sedan, träffat honom och samtalat med honom.

En självsvåldig men förvånansvärt sanningsenlig sammanfattning av hans liv skulle kunna se ut så här: "Född i Paris av italienska föräldrar, uppfostrad och danad till frimärkssamlare i England, vid 36 års ålder adopterad av en officer från Mähren fick han, under en vistelse i Holland 1914, besked om Världskrigets utbrott och flydde, endast iförd sin älskade Grekland-samling, till Schweiz där han avled 1917 varefter han jordfästes i Österrike. I testamentet överlät han sina väldiga samlingar till det Tyska riket. Hans porträtt återfinns på ett frimärke utgivet i Liechtenstein."

För personhistorikern erbjuder det inga svårigheter att bygga ett rikt ornerat monument över den legendariske Ferrary. Det blir lätt ett anakronistiskt Neuschwanstein med vindbryggor och lönndörrar, torn och fialer med smällande fanor. Problemet är att vi tvingas bygga det på en mycket lös grund utan förtroendeingivande pålning. Ett överraskande arkivfynd kan ge upphov till en vindkantring som får hela konstruktionen att kollapsa.

Mytbildningen kring Ferrarys person är tät och känns ofta ogenomtränglig. Vissa rapporter om hans person är dessutom så excentriska och fantasieggande att man tvekar att kritiskt granska dem fullt ut. Risken finns ju att historierna spricker. Han omgavs genom hela livet av en ängslig hemlighetsfullhet. Redan de grundläggande biografiska frågorna lämnar oss i osäkerhet; Vad hette han? När föddes han? Vem var hans far? Vilken nation tillhörde han?

I begynnelsen

Louis Philippe Antoine Marie Augustin Raoul de Ferrari föddes vid 1800-talets mitt i Paris. Föräldrarna kom från det vi i dag kallar Italien, de var båda från provinsen Genua. Efternamnet stavade han ursprungligen, liksom föräldrarna, på italienskt sätt – Ferrari. I vuxen ålder övergick han själv till stavningen med slutändelsen y. Ungefär samtidigt började han ange sitt förnamn Philipp, utan e på slutet. Den namnformen, Philipp Ferrary, använder jag för enkelhets skull i fortsättningen.

Jag måste redan nu förekomma en fråga som gärna uppstår. Ingenstans i mina många och skiftande källor har jag funnit uppgifter om något släktskap med Enzo Ferrari (1898-1988) och hans ilsket röda sportbilar.

Från födelsen utrustad med inte mindre än sex förnamn tycker man han borde kunnat känna sig rätt flexibel. Han tenderade dock efterhand att skjuta in det nya tilltalsnamnet Arnold och *Philipp Arnold* (utan efternamn) blev också den inskription han bestämde för sin gravvård.

Alla hävdatecknare benämner i princip Ferrary på sinsemellan olika, mer eller mindre krångliga, sätt. Kombinationsmöjligheterna är oändligt många, särskilt efter det att han adopterats år 1886. En svensk krönikör tänker med lätt vemod på den inhemska adelns föredömligt lapidariskt huggna krigarnamn; Tord Bonde, Per Brahe, Claes Tott, Klas Uggla och många andra.

Dold i brandrök

Den diffusa bestämningen "1800-talets mitt" förefaller otillfredsställande. Det har genom tiderna rått en stor, till synes oförklarlig, osäkerhet om hans födelseår. Grovt förenklat brukar äldre biografer ange året 1848, yngre, efter ca. 1970, uppger oftare året 1850. Gåtan tycks numera ha fått sin lösning men ännu i vår tid ger källorna olika besked. Den schweiziska frimärkskatalogen *Zumstein* 1995 anger i delen Europa West (J-Z) året till

1846. Kenneth Wood uppger födelseåret 1848 i sitt uppslagsverk *This is Philately* från 1982 men nämner att vissa källor talar om 1858! Samma födelseår, 1848, anges i *Nordisk familjebok* (andra uppl., supplementband 35 och tredje uppl.). Det föregås där dock av ett garderande 'omkr'.

A. Roland Butler förlägger i sitt arbete *The Roll of Distinguished Philatelists* födelsen till ca. 1859 – här är jag möjligen böjd att tro att det rör sig om en ren felskrivning. Men uppgiften kan härstamma från Charles J. Phillips (1863-1940) som i sin dödsruna över Ferrary uppger att han var född 1858-1860. Phillips får annars anses vara en pålitlig uppgiftslämnare, han hade år 1890 övertagit den anrika frimärkskoncernen Stanley Gibbons Ltd och han kände väl Philipp Ferrary personligen.

Datum för denna dimomhöljda födelse synes mer bestämt, uppgifterna brukar pendla mellan den 10 och 11 januari.

Detta är något mycket märkligt. Vi har att göra med en, i sin speciella bransch världsberömd, person född under förra seklet, i hjärtat av Europa, inom en då vittomtalad, adlig finansfamilj. Men vi tvingas till osäkerhet när han egentligen såg dagens ljus, noteringarna tycks variera med mer än dussinet år mellan ytterligheterna.

Sent omsider fick jag klart för mig hur denna rådvillhet har uppstått. Hela beståndet av mantalslängder för invånarna i staden Paris blev lågornas rov den 24 maj 1871. Under kommunardernas uppror sattes stadshuset (Hôtel de Ville) i brand och alla de personakter som förvarades där gick upp i rök. Därefter antände man Justitiepalatset, Polisprefekturen och andra ämbetsverk. Senare sökte stadens myndigheter rekonstruera uppgifterna, på vilket sätt är obekant. Originaltexterna har således gått förlorade, den rekonstruktion som avser Philipp Ferrary är upprättad den 21 april 1885 och anger tidpunkten för födelsen till den 11 januari 1850. För att i någon mån ha en fixpunkt för den fortsatta framställningen utgår jag från att denna datering är korrekt. Jag överger det årtal, 1848, som jag angett i mitt Postryttar-bidrag om Eric von Rosen.

I sin bok *72 dagar i Paris* ger författaren Folke Isaksson för övrigt en doftrik bild av de sönderslitande majdygnen 1871;

> *"Och från den förmörkade himlen faller det oavbrutet ned över oss, runt omkring oss, ett svart regn av små brända pappersbitar: Frankrikes räkenskaper, Paris mantalslängder [...] Detta regn av förkolnat papper kommer mig att tänka på askregnet som en gång begravde Pompeji."*

På fädernet ...

Frågan vem som de facto var Philipp Ferrarys far har sysselsatt filatelister och nyfiken allmänhet redan under hans egen livstid. Vissa krönikörer har nöjt sig med att hänvisa till modern, en sådan anknytning känns ofta säkrare och tryggare. I sådana sammanhang har Ferrary presenterats som "son till hertiginnan av Galliéra."

Hertigen av Galliéra, Marchese Raffaele de Ferrari (1803-1876) var född rik och gjorde sig än rikare. Hans far, Philipp Ferrarys farfar, var en bankir Ferrari i Genua som fick adelsvärdighet av Napoleon. Bankiren var herostratiskt ryktbar för sin girighet. Det är om denne det berättas historien om hur han av misstag stängdes in i sitt valv bland guldsäckarna. Likt en det tidiga 1800-talets Joakim von Anka ska han ha älskat att tumla runt bland drivorna av guldmynt och att låta sedlar och obligationer regna ned över sitt huvud. Innan han slutligen lokaliserats och dörrarna blivit sprängda hade han ömkligt svultit ihjäl. Sonen Raffaele ökade familjeförmögenheten genom företag i Sydamerika och investeringar i franska järnvägspapper. Flera av de största järnvägslinjerna i Frankrike ägdes av familjen.

> *"Börsaristokraten lyckades därefter få patina på sitt guld, i det att konung Viktor Emanuel av Italien upphöjde honom till furste av Lucedio, och påven gav honom titeln hertig av Galliéra. Detta var fadern till världens ryktbaraste frimärkssamlare"* (Strandell 1943).

Måhända plågad av skuldkänslor över den enorma familjeförmögenheten utvecklade

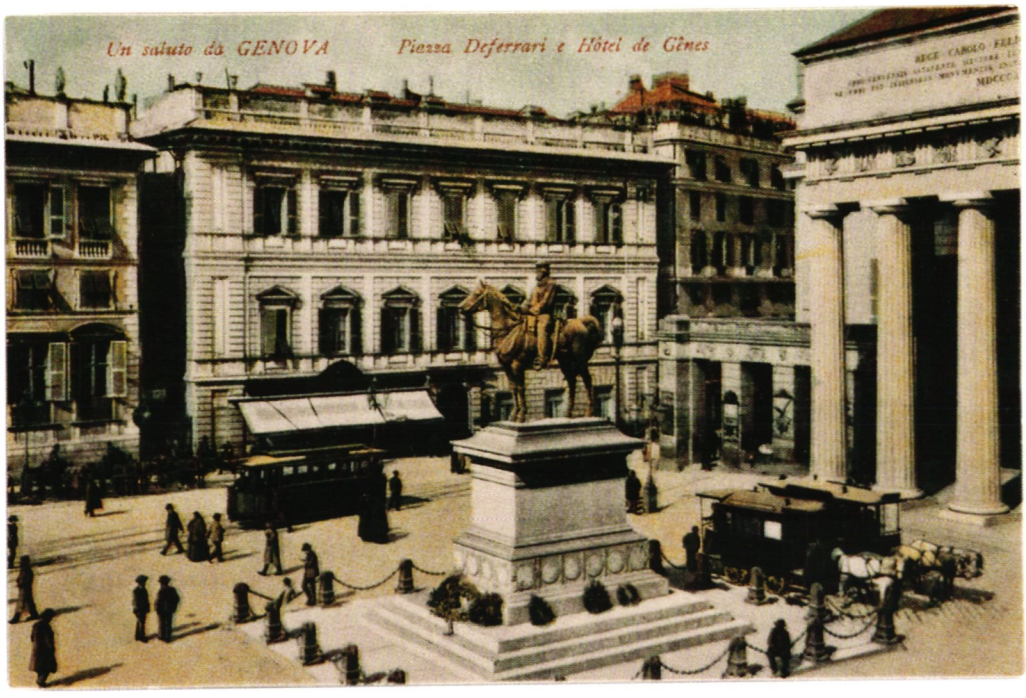

Piazza de Ferrari i Genua. I förgrunden Giuseppe Garibaldi till häst.
Ryttarstatyn utfördes av skulptören Giuseppe Rivalta och invigdes 1893.
Vykort ca. 1905.

fadern mot slutet av sitt liv en storartad mecenatverksamhet. Ett centralt torg i Genua, Piazza de Ferrari, minner än i dag om hans livsgärning.

En älskad moder

Raffaele gifte sig 1828 med den blott sjuttonåriga markisinnan Maria Joséphine Françoise Brignole-Sale (1811-1888). Hon utgjorde ett värdigt parti för den stormrike hertigen, familjen Brignole-Sale hade byggt upp en väldig förmögenhet på framgångsrika fastighetsspekulationer och ägde bland annat stora delar av Genua och Paris. Redan under 1870-talet, efter faderns död, skänkte Philipp Ferrary och modern ett par av sina centralt belägna palats – Palazzo bianco och Palazzo rosso – till staden Genua. I båda dessa praktbyggnader ingick utomordentliga konstsamlingar. I "Röda palatset" förvaras ännu en rad familjeporträtt av medlemmar i ätten Brignole-Sale utförda av den flamländske mästaren Antonis van Dyck (1599-1641). En järnvägsstation i Genua, Stazione Brignole, är uppkallad efter modern och hennes släkt.

Redan 1875 hade maken donerat 20 miljoner lire. Det motsvarade då 14 miljoner svenska kronor, i dagens penningvärde åtminstone det fyrtiodubbla. Beloppet användes till en utbyggnad av hamnen i Genua. Det var för den oerhörda gåvan han förlänades titeln Furste av Lucedio. Hertiginnan gjorde, efter hans frånfälle, ännu större donationer till staden. Ett minnesmärke till deras ära – Monumento al Duca de Galliera – har rests av stadens styresmän nära hamnen.

Efter hertigens död 1876 förvärvade änkan ett herresäte i Paris vid 57 Rue de Varennes. Det var i en flygelbyggnad till detta "Hôtel Matignon" som sonen Philipp kom att bygga upp och härbärgera sina samlingar. Ferrarys parispalats hade uppförts 1721 av Jean Courtonne. Det kallas emellanåt också

Stazione Brignole i Genua. Denna praktfulla 1800-talsbyggnad har fått sitt namn efter Ferrarys moder, markisinnan Maria Joséphine Françoise Brignole-Sale. Vykort postbehandlat 1920.

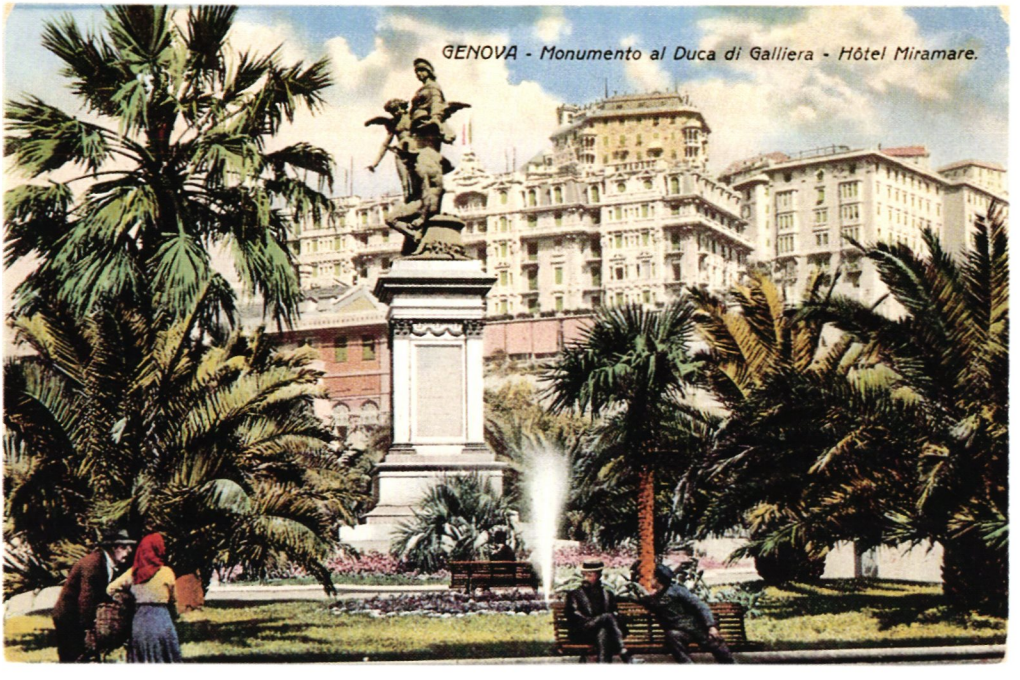

Genua. Monumentet över Philipp Ferrarys föräldrar, hertigparet de Galliera. Vykort ca. 1910.

Hôtel Galliéra eller Hôtel de Monaco.

I sitt testamente överlät hertiginnan palatset till den österrikiska regeringen. Efter hennes död kom det så att tjänstgöra som ambassad för dubbelmonarkien Österrike-Ungern. I testamentet fanns också en klausul; i annexet skulle sonen få bo kvar på livstid.

Ferrary-forskningen tycks i alla tider ha arbetat efter den uppfattningen att Philipp Ferrary var makarnas enda barn. Det har dock lyfts fram indikationer på att de 1832 hade fått en son, Andrea. Denne skulle emellertid ha avlidit redan 1847, vid 15 års ålder (Brühl). Eftersom Philipp föddes först några år senare växte han upp utan syskon. Det kan tilläggas att Nils Strandell 1922 nämner existensen av en bror, men utan närmare detaljer.

Två överåriga adoptivbarn

Ansenlig möda har lagts ned på att reda ut den känsliga frågan om vem som egentligen var Ferrarys far. Det gick redan under 1800-talet envisa rykten som gjorde gällande att marchese Raffaele inte var den biologiske fadern till Philipp Ferrary. Denne skulle i stället rätteligen ha varit den österrikiske officer, Emanuel La Renotière Reichsritter von Kriegsfeld (1825-1888), som år 1886 hade adopterat den vid det laget 36-årige Philipp Ferrary.

Adoptivfadern var född i Kromeriz (Kremsier) 60 km. öster om Brno i Mähren inom det som i dag är den Tjeckiska republiken.

Händelsen ägde onekligen åtskilliga säregna drag. *"Ett ytterligare bevis på underlig mentalitet lade han i dagen genom att efter moderns död låta adoptera sig av en rik österrikisk officer, Emanuel la Rénotière von Kriegsfeld"* skriver Strandell misslynt 1943. Österrikaren hade kommit upp i hög ålder (han var gift men barnlös och levde separerad från hustrun) och den adopterade likaså. Samtidigt adopterade Emanuel La Renotière också en barndomsvän till Ferrary -Timotée Marie Edouard Boulanger, född i Paris 1849.

Adoptionshandlingarna upprättades i Wien under oktober 1886. Vid den tiden var Ferrarys officielle far död sedan tio år men den hårt prövade modern var ännu i livet – på den punkten var Strandell således felunderrättad i citatet ovan.

Brühl resonerar sinnrikt och övertygande kring denna delikata och psykologiskt viktiga fråga. Han finner goda skäl att utesluta adoptivfadern som tänkbar biologisk far. I stället utgår han från att grunden för adoptionen skulle vara ett sätt att legitimera ett homosexuellt förhållande mellan Philipp Ferrary, Edouard Boulanger – och den gamle bitvargen la Rénotière von Kriegsfeld! Metoden med den dubbla adoptionen synes en nutida betraktare något invecklad men Brühls slutsats ter sig i sitt sammanhang rimligare än de flesta andra förklaringar.

"Det blev början till slutet" skriver Henryson om adoptionen. Den fick långtgående efterverkningar. Genom den blev Ferrary österrikisk medborgare och detta fick i förlängningen som bekant avgörande betydelse för hur hans efterlämnade samlingar hanterades efter 1917. Ett av Brühls många överraskande rön är för övrigt att Ferrary aldrig någonsin var fransk medborgare. Vi får antaga att han var italienskt undersåte fram till adoptionen. Dessutom sökte han – och fick – av någon anledning schweiziskt medborgarskap från 1908.

Inte fransman – och inte italienare

Här har vi några möjliga förklaringar till den kallsinnighet Ferrary visade Frankrike i många sammanhang. Oviljan tycks ha varit ömsesidig. Brühl tar risken att ge sig ut på spekulationernas osäkra mark då han ställer upp en hypotes att Ferrary under sina ungdomsår regelbundet, som en följd av sina homofila intressen, tilldragit sig den franska sedlighetspolisens ovälkomna uppmärksamhet. Dessa konfrontationer skulle ha gett Ferrary en livslång antipati mot Frankrike i allmänhet och staden Paris i synnerhet.

För övrigt var också kylan mot det italienska arvet och adelstitlarna kompakt; *"These Italian titles, depending from a national-*

ity which never was mine and originating from a country which from my earliest years I felt a repulsion for, as against Austria's bitter foe (fiende)" skrev han 1884.

"Av tysk nation" – och anglofil

Adoptionen 1886 har fått andra konsekvenser in i vår tid. Oavsett den i grunden olösliga frågan om vem som var Philipp Ferrarys biologiske far blev han då i ett slag "av tysk nation". Här ligger en del av förklaringen till det väldiga intresse han visats i de tysktalande länderna.

Kring 1960 utkom en märklig, rätt tunn, bok i det dåvarande Västtyskland. Boken bär titeln *Der Briefmarkenkönig* och underrubriken *Philipp Arnold de Ferraris Lebensgeheimnis*. Den gavs ut i Dransfeld, saknar årtal men exemplaret i Postmusei bibliotek är registrerat den 1 juli 1963 och förvärvet är troligen gjort i relativt nära anslutning till tryckningen. Författaren, Peter J. Bohr, uppges ha haft tillgång till tidigare okänt arkivmaterial och dessutom talat med personer som haft att göra med Ferrary. Några referenser till dokument eller existerande personer ges dock inte på något ställe. Den saknar helt illustrationer. Boken är skriven i en egenartad, hallucinatoriskt drömlik romanstil, genomgående i kursiv med liten stilgrad. Som läsare får man en vision av att arbeta sig igenom en enda, synnerligen omfattande fotnot.

Peter J. Bohr fastslår kategoriskt att Ferrarys livshemlighet var just detta – Emanuel La Rénotière var den rätte fadern. Ferrary skulle rentav ha fått klarhet om detta förhållande då han, oavsiktligt och oupptäckt, blivit öronvittne till ett häftigt uppträde mellan föräldrarna år 1870.

Det är kanske inte överraskande att Bohrs slutsatser sågas av i höjd med fotknölarna av den vetenskapligt skolade Carl-richard Brühl. Ändå lyckades Bohr hålla myten om Ferrarys "tyska blod" vid liv. Så sent som under våren 1977 publicerar signaturen B. V. två likalydande artiklar som utgör fylliga sammanfattningar av Bohrs tankegångar. Den ena finns att läsa i den österrikiska tidskriften *die Briefmarke* nr 212 från april 1977, den andra, med identiskt innehåll, har jag funnit i *Schweizer Briefmarken-Zeitung* nr 4 samma månad. I dessa spridda och lästa uppsatser framskymtar inte någon som helst tveksamhet inför eller kritisk granskning av Bohrs teorier. Ferrary presenteras som den "Österrikiske Frimärkskungen."

I sitt hjärta var han framför allt engelsman *och* stortysk. För honom var världskrigets utbrott 1914 en ännu större katastrof än för de flesta andra trots att han redan i sin ungdom befunnits oanvändbar till varje form av militärtjänst.

Ett tyskt porträtt

Den kände filatelisten Alfred Moschkau (1840-1912) i Leipzig hade 1888 bett Ferrary om en kort självbiografi till sin tidning *Illustrirte Briefmarken-Zeitung*. Ferrary avböjde men skickade istället in en flammande appell för Tyskland. Det fick Moschkau att förtjust och förbluffat skrocka – "Ein Deutscher vom Scheitel zur Sohle ist Herr von Ferrary." Vid den här tiden uppgav Ferrary oftast att han var född i Heidelberg. I sitt testamente mildrade han det påståendet. Nu beskrev han Heidelberg som sin uppväxtstad.

Moschkaus presentation av Ferrary är ett ohyggligt hyllningskväde i tidens anda. Ett stycke in i artikeln kommer Ferrary själv till tals. Nu får retoriken blomma än yvigare: *"Ich bin ein Sohn des deutschen Vaterlandes, das Adoptivkind eines wackeren österreichischen Offiziers, und, wenn ich auch in meinem Leben leider zur selten Gelegenheit gehabt habe, für mein theures Deutschland, für mein inniggeliebtes Oesterreich etwas nenneswerthes zu leisten ...* " (den redan långa meningen fortsätter ytterligare tio rader innan den exalterade och nu sannolikt utmattade Ferrary äntligen sätter punkt).

Brühl anmärker försynt i en fotnot att "Den Bålde Officeren" och tillika adoptivfadern strängt taget fått avsked redan i januari 1851. Därefter hade han upprätthållit en mycket obetydlig anställning som statstjäns-

Omslaget till Peter J. Bohrs omdiskuterade bok om Ferrarys livshemlighet. Porträttet synes vara en xylografi som sannolikt utförts efter ett numera förlorat fotografi.

teman i Wien.

Det kan tilläggas att Moschkau senare fick en lyckosam bana som filatelistisk skriftställare och energisk bekämpare av förfalskningar. Hans råd till samlare var i början mer handfasta än direkt framsynta. Frimärken med något ojämna tandrader gjorde ett slarvigt intryck. I sådana fall borde den fordrande filatelisten med saxens hjälp avlägsna tänderna och på det sättet åstadkomma en harmonisk fyrkantighet …

Filateliskribenten Ferrary

Bevarade brev visar annars att Ferrary inte var någon oäven stilist och han rör sig som vi vet avundsvärt lätt mellan de stora europeiska världsspråken. Som filatelistisk skribent gjorde han däremot inte någon lysande karriär. Rätt snart utvecklades hans artiklar till mer eller mindre grumliga politiska inlagor. De kunde, i likhet med den ovanstående, välkomnas i tyska eller österrikiska tidningar. I Frankrike eller Belgien väckte de

Illustrirte
Briefmarken-Zeitung.

Organ für die gesammte Postwerthzeichenkunde.

Vereins-Organ des Philatelisten-Club Kopenhagen, des Vereins für Briefmarkenkunde in Braunschweig und des Dortmunder Briefmarken-Sammler-Vereins.

I. Jahrgang. No. 15. | Redacteure: Dr. A. Moschkau u. H. Schwaneberger. | I. August 1888.

Die „Illustr. Briefmarken-Zeitung" erscheint am 1. und 15. jeden Monats und kann durch alle Buchhandlungen und Postanstalten bezogen werden. Preis pro Quartal 65 Pfennig, für Österreich-Ungarn 40 Kr. Ö. W., bei direkter Übersendung unter Streifband durch die Verlagsbuchhandlung von Ernst Heitmann in Leipzig für Deutschland 85 Pfg., für den Weltpostverein 55 Pfg., für Länder, welche dem Weltpostverein nicht angehören 1 M. 25 Pfg., für Österreich-Ungarn 55 Kr. Ö. W. durch die Buchhandlung von C. Daberkow in Wien VII, Mariahilfer Str. 12–16.

Philipp la Rénotière von Ferrary.

(Mit Portrait.)

Ferrary! Wem in Deutschland, wem in fernem fremden Lande wäre dieser Name unbekannt, als der eines der grössten und bedeutendsten Philatelisten? Wahre Wunder erzählt man sich von seinen Markenschätzen, die eine Bestätigung erhielten durch die Veröffentlichung eines ausführlichen Berichtes über einen Besuch bei Herrn von Ferrary in Paris Seitens des Herrn Siegmund Friedl in Wien. Dieser in der „Weltpost" (No. 13 und 14 1887) erschienene sehr ausführliche Bericht verkündet, dass für diese Riesensammlung, in welcher jedes erschienene Postwerthzeichen der Welt in allen Abarten vorhanden ist, ein ziemlich grosser Saal adaptirt wurde, in welchem in zwei mächtigen Schränken und zwei Kästen mit zahllosen Schubfächern die aufgespeicherten unermesslichen Schätze ruhen. In den Schränken die Marken, in den Kästen die Ganzsachen. Jene in einfachen Pappmappen, diese in starken Cartons, das Ganze in alphabetischer Reihenfolge. Jede Marke hat ein Blatt für sich, auf dem dieselbe in ihren Typen- und Farbennüancen, in ihren Fehldrücken paradirt, jede Emission hat einen besonderen Umschlag, jedes Land eine gemeinsame Mappe! Das Format der Cartons ist ein grosses Octav. Diese Sammlung in die vorgesteckte Ordnung zu bringen und stets evident zu halten, ist in Herrn Piere Mahé, eine der ersten Autoritäten Frankreichs, ein eigener Custos angestellt, dem wieder sein Sohn als Assistent zur Seite steht. Seit 5 Jahren arbeiten diese Herren unausgesetzt an der Einrichtung der Sammlung, die völlig zu ordnen noch immer einige Jahre beanspruchen wird. Wie schon bemerkt, ist diese Sammlung complet bis in die neueste Zeit, die seltensten Exemplare oft in entwerthetem und unentwerthetem Zustande, oft in Reihen, in halben Originalbogen, Varianten, Fehldrucke u. s. w., von denen selbst

Alfred Moschkaus artikel om Ferrary ur *Illustrirte Briemarken-Zeitung* 1888.
Ferrary själv kommer också till tals.

Moens noch keine Mittheilung gab — kurz, ein Wunderwerk der Philatelie an Werth des Inhalts und an Schönheit und Grossartigkeit des Arrangements, ein Unicum, werth eigens einer Reise nach Paris, es anzusehen, anzustaunen. Werth: eine halbe Million Franken, die an eine Postwerthzeichensammlung zu wenden, allerdings nur wenig Sterblichen vergönnt ist.

Wir haben jüngst den Verdiensten des Herrn J. B. Moens in Brüssel Anerkennung gezollt, dessen Catalog der vollständigste aller existirenden genannt werden muss; wir haben in dem Handbuch Meyer-Kloss ein Werk deutschen Fleisses, deutschen Forschens — welche Ausbeute aber dürfen wir erwarten, wenn das Album Ferrary einst in seinem allumfassenden Inhalte der sammelnden Welt erschlossen werden sollte. Gewiss dürfen wir Philatelisten stolz sein, einen Mann wie Herrn von Ferrary den unseren nennen zu dürfen, der mit Aufwendung grösster Mittel eine Sammlung schuf, wie keine zweite der Welt; der mit regstem Eifer bemüht ist, in ihr Alles zu einen, was es an Abarten je gab — aber eine Krönung seiner Thätigkeit würde es sein, wenn er sich dereinst dem Ziele nahe zu sein dünkt, diesen Schatz in einem Werke der Oeffentlichkeit zuzuführen, ihr ein „Handbuch" zu schenken, wie es einzig an der Hand solch' einer Sammlung möglich ist.

Hochinteressant würde unserem Leserkreis gewiss sein, eine ausführliche Biographie des Besitzers dieser wunderbaren Sammlung zu lesen, die uns diesen verehrungswürdigen Herrn auch persönlich näher führte. Die wohl allzugrosse Bescheidenheit des Herrn von Ferrary zwingt dazu, auf diesen oft begehrten und berechtigten Wunsch zu verzichten. Wir müssen uns daher darauf beschränken, unseren Lesern das zu bieten, was uns dieser Herr für den Zweck dieser Skizze in liebenswürdigster Weise zur Verfügung stellte. Herr von Ferrary schreibt: „Ich sage Ihnen, dass ich meine Markensammlung schon als junges Kind, in meinem 10. Jahre begonnen habe, als ich das Glück hatte, auf deutschem Boden zu weilen, und meine erste Markenserie war die von Hannover, mit dem Kopfe des Königs, da mir meine Erziehung die innigsten Bande mit dem hannoverschen Lande bereitet hatte, mit diesem edlen Stamme, dessen Armee bei Langensalza noch im Untergehen gesiegt und bei Vionville mit versöhntem Muthe, wie ihre Vorfahren bei Waterloo, zur Ehre und zum Ruhme des endlich einigen deutschen Vaterlandes den fränkischen Uebermuth brach. Ich bin ein Sohn des deutschen Vaterlandes, das Adoptivkind eines wackeren österreichischen Offiziers, und, wenn ich auch in meinem Leben leider zu selten Gelegenheit gehabt habe, für mein theures Deutschland, für mein inniggeliebtes Oesterreich etwas Nennenswerthes zu leisten, so war doch meine Seele von den zartesten Jahren meiner Kindheit von glühendster Liebe zu meinem deutschen Vaterlande, von erbittertstem Hasse gegen Deutschlands Feinde entzündet und meine Biographie ist in der wonnigen Freude, die Gott mir schenkte, als auf den Feldern von Wörth und Sedan der französische Uebermuth zerbrach, in meinem heissen Wunsche, meinen schwachen Kräften gemäss meinem theuren Deutschland bis zu meinem letzten Athemzuge zu dienen und zu helfen, am concretesten zusammengefasst."

So gross, so unerreichbar als Philatelist, wie edel und wacker, wie bescheiden als Mensch! Ein Deutscher vom Scheitel zur Sohle ist Herr von Ferrary, ein Deutscher ist es, der die grösste Sammlung von Postwerthzeichen sein Eigen nennt, mit deutschem Eifer, mit deutscher Gründlichkeit und Forschungstiefe angelegt! Freuen wir uns dieser Botschaft, die uns mit leichtbegreiflichem Stolze erfüllen darf und muss.

Ihm, dem grossen deutschen Philatelisten, ein dankender, anerkennender und biederer deutscher Händedruck!

Oybin. Dr. Moschkau.

Peru und seine Aufdrücke.

Von Gustav Weicke.

Die Fluth von Provisorien und Aufdrücken, welche uns Sammlern die kleine südamerikanische Republik Peru, einstmals der machtvolle Kriegerstaat der Kitschua-Indianer unter ihren Inka-Kaisern in Cuzco, in Folge seines unglücklichen Krieges mit der emporblühenden Kreolenrepublik Chile gebracht, hat die Aufmerksamkeit der philatelistischen Welt in ganz besonderem Grade auf dieses Land gelenkt. Obgleich über diese Epidemie von Aufdrücken bereits eine ausführliche Abhandlung im Druck erschienen ist, so dürfte es dennoch im Interesse vieler Philatelisten, namentlich aber solcher liegen, deren Alben späteren Datums sind, dass auch in dieser Zeitschrift eine genaue Beschreibung derselben gegeben wird. Bevor indessen hierzu geschritten wird, scheint es am Platze zu sein, auf dieses unglückliche Land einen historischen Streifblick zu werfen.

Mit der Entdeckung Amerikas durch Columbus wurde die bisher geltende Geographie der Kirchenväter über den Haufen geworfen, denn wenn auch die Annahme, man habe wirklich Indien erreicht, nicht begründet war, so musste doch zugegeben werden, dass die alten Lehren nicht mehr gelten könnten, und dass die Erde wirklich eine Kugelgestalt habe. Dies führte zu einer grauenhaften Tragödie. Man hatte bisher die Entstehung der Nationen auf die Helden der Mythologie oder die Patriarchen der Bibel zurückgeführt. Die alten Erdtheile, Asien, Afrika und Europa, wies man den drei Söhnen Noahs, Sem, Ham und Japhet zu und lehrte, die da wohnenden Völker stammten von jenen Patriarchen ab. In dieser Weise brachte man die ganze Menschheit in eine Familienverwandtschaft und machte sie zu Nachkommen Adams. So lange man nun meinte, die von Columbus entdeckten Länder seien ein Theil von Asien, stiess man auf keine Schwierigkeiten; als man aber die wirkliche Lage Amerikas

furent exécutés dans l'île même, et la série se composa à l'origine de trois timbres :

2 cents, bleu.
5 — —
13 — —

Tous ces timbres portent dans le haut, les mots : *Hawaiian Postage* sur deux lignes ; au centre, le chiffre indicatif de la valeur entouré d'un cadre de fantaisie, et dans le bas, l'indication de la valeur. Le nombre indicatif de la valeur est écrit en toutes lettres dans les 2 et 5 cents, en chiffres dans le 13 cents : dans ce dernier, le chiffre 13 est séparé du mot *cents* par deux jambages d'un *m* italique.

Des journaux américains assurent que tous les timbres de la planche étaient de types différents, comme les premières émissions de la Bolivie, de Luçon et de Maurice. Il nous a été impossible de constater le fait, que la provenance indigène de ces timbres eût rendu probable, n'ayant jamais rencontré deux exemplaires se tenant.

Nous pencherions toutefois à croire que les journaux américains ont raison, et qu'il se trouve sur la planche autant de types que de timbres. Un examen attentif prouve, en effet, que ce sont des compositions typographiques, et nous avons tout lieu de croire qu'elles ont été successives.

La plupart des timbres de cette première série sont imprimés en bleu-ciel pâle : nous signalerons toutefois les deux variétés de teintes qui se trouvent dans notre album :

5 cents, bleu verdâtre.
13 cents, bleu foncé.

Celui de ces timbres que l'on a le plus fréquemment rencontré est le 13 cents. Le 5 cents est beaucoup plus rare. Quant au 2 cents, il était jusqu'à cette année à l'état de mythe, et, si on se doutait de son existence, on ne l'avait entrevu que sous la forme d'ignobles vignettes noires sur papier jaunâtre, bien connues des amateurs : ce 2 cents est incontestablement un des plus rares de tous les timbres, un émule des premières Guyane et des Réunion.

L'épuisement du stock des 13 cents bleus tirés à un très-petit nombre de feuilles, donna lieu vers la fin de 1852, à la création d'un nouveau type. Il est semblable au précédent pour le centre et les ornements qui entourent le chiffre, mais il porte en tête : *H. I. & U. S. Postage* (au lieu de Hawaiian Postage), c'est-à-dire, postes des Iles Hawaiennes et des États-Unis. En effet, sur les 13 cents du port, la poste américaine percevait 8 cents, et la poste hawaienne 5 cents, et cette décomposition de la taxe est indiquée sur le 13 cents à effigie, qui suivit de près le timbre dont nous nous occupons. Dans le bas du timbre, les jambages italiques dépassant le chiffre 13 du mot *cents*, sont remplacés, au 2e type, par deux gros points carrés superposés.

On rencontre plusieurs oblitérations sur les premiers timbres Hawaiiens : la plus fréquente est le cercle à 7 barres parallèles. Quelquefois on trouve des barres parrallèles formant losange, d'autres fois l'impression circulaire du nom du bureau de poste en rouge, suivi des mots *Postage Paid*. Enfin, notre exemplaire, malheureusement fort mutilé, du 13 cents, 2e type, (*H. I. & U. S. Postage*), porte un grand losange formé de gros points noirs dont chacun est lui-même un petit losange.

Tels sont, M. le Directeur, les quelques renseignements que je puis vous fournir sur les timbres de Honolulu. J'espère que vous voudrez bien les agréer, tout insignifiants qu'ils soient, et croire toujours à l'entier dévouement de votre bien affectionné. PH. DE FERRARI.

Les timbres et la poste de Don Carlos.

La Junte Carliste de Navarre, autrement dit le Gouvernement de Don Carlos, a organisé un service régulier des postes dans les provinces du Nord depuis le 1er janvier dernier. Tous les courriers aboutissent à Urdax et à Valcarlos. (1)

(1) Les postes carlistes arrivent jusqu'à la frontière française Ainhoa, nous dit un de nos correspondants. C'est là qu'a lieu l'échange des correspondances N.D.L.R.

Ungdomsårens fackuppsatser undertecknas med efternamnets ursprungliga stavning – de Ferrari. Artikeln om Hawaiis första frimärken i *Le Timbre-Poste* 1874.

mindre entusiasm. I allmänhet blev de aldrig publicerade.

Ändå hade Ferrarys skrivarbana inletts rätt löftesrikt. Redan i början av 1865 publicerade han två mindre fackuppsatser i tidskriften *Timbrophile* nr 1. Redaktör för denna var ingen mindre än Pierre Mahé, samme man som nio år senare blev heltidsanställd förvaltare av Ferrarys växande frimärkssamlingar. Artiklarna som måste vara skrivna någon tid före femtonårsdagen har titeln *Les timbres du Cap de Bonne Espérance* och *Sur les Pony-Express*. På 1870-talet bidrog han med en artikel om Hawaiis första frimärken i *Le Timbre-Poste* 1874 och med en om frankoteckensutgivningen i Kashmir i *La Gazette des Timbres* 1876.

Det bör nämnas att Nils Strandell trots sin utomordentliga beläsenhet bara kom i kontakt med ett av Ferrarys alster. Det var artikeln om den amerikanska Pony-Expressen skriven av den fjortonårige Ferrary och ursprungligen publicerad i början av 1865. Den nytrycktes i *Le Timbre Poste* 1917, efter Ferrarys död. "Den är skäligen slätstruken både till form och innehåll" fastslår Strandell 1922 (jag nämnde ju i början att han utfärdar ukaser).

En ovanlig liten kund

Den blivande frimärkssamlaren Ferrary var ett egenartat barn. Några längre perioder av reguljär skolgång blev det inte tal om. Större delen av hans uppfostran och undervisning sköttes av privata informatorer. Om Ferrarys intellektuella och moraliska kvaliteter råder mycket delade meningar. En sak är i alla fall säker, han ägde mycket omfattande språkkunskaper. Han talade och skrev flytande tyska, engelska, franska, italienska, serbiska och spanska. På holländska och portugisiska kunde han göra sig väl förstådd och följa med i samtal. De nordiska språken ingick som synes inte i hans repertoar!

Hans frimärkssamlande tycks ha startat tidigt. I den ovan nämnda artikeln i *Illustrirte Briefmarken-Zeitung* nämner han själv att han redan som tioåring fått en del frimärken från Hannover. Säkert är att intresset fanns där i de första tonåren. Pierre Mahé (1833-1913) som var handlare i Paris under 1860-talet minns Ferrary som en regelbunden besökare i butiken. Han var också en köpstark liten kund – mamman understödde livligt den särpräglade, klene och tämligen isolerade sonens intresse. Pengar saknades inte. Även om pappan, markis Raffaele, i grunden stod främmande för sonens filatelistiska och andra böjelser var modern själv ekonomiskt oberoende. I Charles J. Phillips vackra och utförliga minnesruna över Ferrary i *The London Philatelist* (nr. 305, maj 1917) beskrivs hertiginnan av Galliéra som "probably the richest woman in Europe."

Kontakten med frimärkshandlaren och tidningsutgivaren Mahé kom att utvecklas till en livslång vänskap och samverkan. När Ferrarys samlingar hade vuxit till överdådigt omfång blev Mahé den som anställdes som kurator. Ytterst var han ansvarig både för uppordnande och montering av det filatelistiska materialet. Denna tjänstgöring inledde parishandlaren så tidigt som 1874 och han kom att vara verksam ända fram till sin död 1913. Efter honom tog sonen Edouard Mahé vid. Till helsakssamlingarna knöt Ferrary en annan specialist – Schmidt de Wilde.

Första generationens filatelist

Med ett samlande som inleddes redan på 1860-talet kan vi, med Tage Johanssons ord, räkna Ferrary till den första generationen av filatelister. Det förklarar delvis hans sätt att hantera, låta montera och systematisera sina frimärken. Kvalitetskraven var ännu outvecklade, känslan för värdet av posthistorisk dokumentation saknades hos Ferrary och de flesta av hans samtida. Den suggestiva, pedagogiska kraften och skönheten hos hela försändelser var inte självklar för den tidens samlare.

Frimärkssamlarna under 1860-talet, och än mer under decenniet före, höll ofta en låg profil. Intresset betraktades med olust av de flesta i omgivningen, verksamheten godtogs främst om den utövades av minderårig. Då Philipp Ferrarys lidelse tog fart var

inte ens ordet filateli uppfunnet. Samlandet benämndes *timbromanie*. Det nutida begreppet myntades först ett stycke in på 1860-talet av Georges Herpin i Paris. Några utställningar i dagens mening fanns inte. När de så småningom kom i gång, nationellt och internationellt, skärptes kvalitetsmedvetandet undan för undan. Men Ferrary stod hela sitt liv utanför och över denna ävlan. Det tycks vara helt klarlagt att han aldrig ställde ut något enda objekt – inte ens anonymt.

Ferrary samlade i första hand ostämplade, enstaka märken. Hans önskan var att i princip ha kompletta kollektioner av alla länder med nyanser, varianter, feltryck och allt. Stämplade märken godtogs till nöds då andra inte stod till buds, så var ju till exempel fallet med de unika 1 cent British Guiana 1856 och den svenska Gula treskillingen. Med några viktiga undantag undvek han helbrev. Ostämplade eller stämplade block eller ark ansågs vara av föga intresse för honom. I hans efterlämnade samlingar fanns ändå en hel del stora enheter av sensationellt värde. Ferrary köpte ju vid många tillfällen oerhört omfattande och påkostade "färdiga" samlingar där sådana finesser kunde ingå. Han var känd för att aldrig någonsin sälja ett enda frimärke som han en gång blivit ägare till. Det innebar att hans kollektioner tillfördes en strid ström av material som han inte primärt sökt upp eller samlade på. Och det blev kvar hos honom!

Samlingarna expanderar

Så tidigt som 1875 förvärvade Ferrary ett exemplar Mauritius Post Office, 2 pence-valören obegagnad, för mindre än 400 kronor. Det var mycket pengar på den tiden men ändå billigt. År 1878 övertog han det världsberömda, ovannämnda 1 cent British Guiana från den engelske samlaren Thomas Ridpath som i sin tur köpt det av landsmannen McKinnon. Samma år köpte han också in *"den engelske samlaren Coopers kollektion för 3.000 pund sterling – ett absolut rekord för den tiden. Fyra år senare förvärvade han en ännu mer omfattande kollektion, nämligen den engelske domaren Philbricks, som kostade honom 8.000 pund."* (Strandell 1922).

Stommen till den samlingen hade Philbrick skaffat sig redan 1866. Detta år köpte han en högklassig grundsamling skapad av den tidigare nämnde Herpin, "uppfinnaren av begreppet Filateli." Samlingen innehöll en hel del förslagsmärken och provtryck, det var inte så vanligt på den tiden. Detta material skänkte Ferrary i september 1887 till Internationalen Postwerthzeichen-Museums i Wien. Det var ett privat postmuseum, tillkommet på initiativ av Sigmund Friedl (1851-1914) – samme person som år 1894 var mellanhand då stockholmshandlaren Heinrich Lichtenstein (1853-1907) sålde den Gula treskillingen till Ferrary.

denna begäran.

3,000 mark för ett svenskt frimärke. Frimärkssamlaren H. Lichtenstein från Stockholm har i Wien låtit utställa sin svenska samling med katalog samt sitt svenska frimärksalbum och därför erhållit första priset, guldmedalj. Samlingen har för sin rikhaltighet och kompletthet väckt ett berättigadt uppseende bland besökande filatelister. Den största varieteten i densamma, det unika 3 sk. b:o gult, har sålts till millionären och samlaren Ferray i Paris för det fabulösa priset af 3,000 riksmark, det högsta pris, som betalts för något europeiskt frimärke.

Ferrarys förvärv av den Gula Treskillingen 1894 noterades i svensk press. Priset som Ferrary betalade, 3.000 mark, var högre än de 30.000 francs som feltrycket kostade på auktionen 1922. Ur *Svenske Postvaktbetjenten* nr. 8 1894.

Överhuvudtaget tycks Ferrary genom livet ha varit en generös person, även om han nästan aldrig släppte in folk till sina frimärken. Han lämnade stora penningsummor till behjärtansvärda ändamål, alltid i största diskretion och helt anonymt.

Mycket Mauritius

År 1893 köpte Ferrary baron Arthur de Rothschilds (1852-1904) samling, omfattande 145 band. Köpeskillingen var 150.000 guldfrancs, i dagens penningvärde motsvarande närmare 4 miljoner kronor. Baronen, en av grundarna av Société Française de Timbro-

logie, hade byggt upp sin samling med hjälp av handlarpionjären Jean Baptiste Moens (1833-1908) i Bryssel. Likt Ferrary samlade Rothschild främst ostämplade märken. I albumsviten som nu bytte ägare saknades inte mycket – bland annat ingick de båda Mauritius Post Office-märkena från 1847 – dock i stämplat skick. Märkena, likaledes stämplade, ingick också i förvärvet från den tidigare omnämnde Frederick Adolphus Philbrick (1835-1910).

Totalt ägde Ferrary sju exemplar av Mauritius-märkena. Men vid hans död fanns bara fyra stycken kvar. De övriga tre bytte han bort, något som inträffade ytterligt sällan under hans samlarkarriär. Det ostämplade exemplaret av 2 pence-valören överläts till den engelske, i förtid bortgångne, storsamlaren Thomas Keay Tapling (1855-1891) mot ett sällsynt exemplar ur Afghanistans första emission – Tigerhuvudena (detta visade sig senare vara en förfalskning). Taplingsamlingen testamenterades till British Museum, den visas sedan 1973 permanent inom British Library. Detta är den enda av 1800-talets klassiska storsamlingar som finns kvar i vår tid i orubbat skick.

Frimärkshandlaren Moens i Bryssel förmedlade under 1800-talet försäljningen av många av de då kända världsrariteterna.
Frimärket utgivet i Belgien 1973.

Mauritius i Stockholm

Ytterligare två Mauritius Post Office-märken bytte Ferrary bort. Den transaktionen bör ha ett avsevärt intresse för en svensk publik. Ända sedan Hans Lagerlöf skänkte vardera valören till vårt stockholmska Postmuseum den 25 april 1927 har dessa, världens mest berömda frimärken, tillhört våra pålitliga publiknummer.

Inom museet har vi ofta funderat på hur Lagerlöf i sin tur kom över märkena. Nils Strandell har framfört en tanke att Lagerlöf förvärvade dem vid seklets början av den ryske storsamlaren Georg Kirchner. I brist på bättre förslag har vi varit böjda att tro på det.

Det känns därför särskilt tillfredsställande att i detta sammanhang få berätta den förhoppningsvis slutgiltiga historien om märkenas vandring in i Postmuseum.

Exakt när Lagerlöf kom över dessa frimärken vet vi (ännu) inte, sannolikt var det vid 1910-talets slut. Vi känner inte heller till vad han betalade för dem. Han köpte dem inte av Kirchner utan av en, på sin tid välkänd, amerikansk handlare – Warren H. Colson. Och Colson hade, i sin tur, bytt till sig dem år 1912 från ingen mindre än – Philipp Arnold Ferrary.

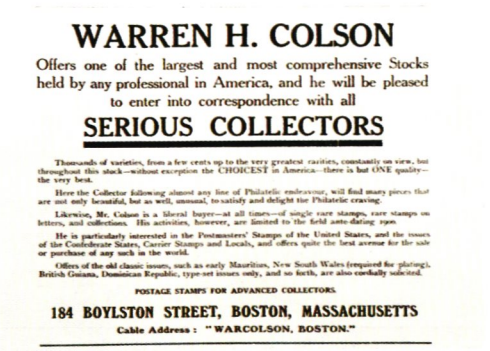
WARREN H. COLSON

Offers one of the largest and most comprehensive Stocks held by any professional in America, and he will be pleased to enter into correspondence with all

SERIOUS COLLECTORS

Thousands of varieties, from a few cents up to the very greatest rarities, constantly on view, but throughout this stock—without exception the CHOICEST in America—there is but ONE quality—the very best.

Here the Collector following almost any line of Philatelic endeavour, will find many pieces that are not only beautiful, but as well, unusual, to satisfy and delight the Philatelic craving.

Likewise, Mr. Colson is a liberal buyer—at all times—of single rare stamps, rare stamps on letters, and collections. His activities, however, are limited to the field ante-dating 1900.

He is particularly interested in the Postmasters' Stamps of the United States, and the issues of the Confederate States, Carrier Stamps and Locals, and offers quite the best avenue for the sale or purchase of any such in the world.

Offers of the old classic issues, such as early Mauritius, New South Wales (required for plating), British Guiana, Dominican Republic, type-set issues only, and so forth, are also cordially solicited.

POSTAGE STAMPS FOR ADVANCED COLLECTORS.

184 BOYLSTON STREET, BOSTON, MASSACHUSETTS

Cable Address: "WARCOLSON, BOSTON."

Den amerikanske handlaren Warren H. Colson köpte och sålde filatelistiska sällsyntheter vid seklets början. Det var Colson som bytte till sig två av Ferrarys Mauritius-märken 1912. Några år senare sålde han dem till Hans Lagerlöf.
Annons i *The London Philatelist*, december 1917.

Det var som nämnts ytterst ovanligt att Ferrary bytte bort något ur sina samlingar. Men Colson erbjöd något som Ferrary inte kunde motstå – ett helbrev med ett amerikanskt så kallat postmästarprovisorium, Boscawens blå 5-centsmärke från 1846. Det var ett synnerligen primitivt utfört halvprivat

frimärke, närmast en illa medfaren etikett. Men det var, då som nu, det enda kända.

De Mauritiusmärken som nu sedan drygt 70 år pryder våra samlingar hade Ferrary i sin tur skaffat sig från 1800-talsprofiler i branschen. Vårt 1 pennymärke ingick sedan 1870 i den samling baron Rothschild 1893 överlät till Ferrary. Postmuseums 2 pence märke köpte han den 15 februari 1881 från Jean Baptiste Moens i Bryssel (tillsammans med ett ostämplat exemplar av 1 penny-valören – ett av två kända i världen). Köpeskillingen för dessa båda rariteter var £220.

Våra två Mauritiusmärken har således legat dolda för världens blickar under långa tider i Ferrarys kollektioner på 57 Rue de Varennes. Det orangeröda 1 penny-märket under 20 år mellan 1893 och 1912. Det blå 2 pence-märket fanns där i 32 år, mellan 1881 och 1912.

Av de 27 bevarade exemplaren ur Mauritius första emission sitter som bekant en relativt stor andel, 9 stycken, kvar på originalbreven. Det är betecknande för Ferrarys sätt att samla att ingen av dessa "Crown Jewels of Philately" någonsin har befunnit sig i hans ägo. Han ägde de lösa märkena, ostämplade och stämplade, och det räckte för honom. Hade han, *horribile dictu*, förvärvat den Gula treskillingen kvarsittande på ett ursprungligt brevomslag skulle han, med viss sannolikhet, skyndsamt blött av frimärket.

Postmuseums exemplar av Mauritius Post Office 1 penny från 1847 fanns i Philipp Ferrarys ägo mellan 1893 och 1912.

Postmuseums exemplar av Mauritius Post Office 2 pence från 1847 fanns i Philipp Ferrarys ägo mellan 1881 och 1912.

Rastlöst resande

Svårigheterna att dra jämnt med den despotiske fadern medförde att Ferrary långa perioder i sin ungdom levde utanför hemmet. Efter ett avgörande uppträde lade han bort adelstitlarna – åtminstone för en tid. Under en period levde han i studentkvarteren i Paris och bedrev studier i juridik och litteraturhistoria, men utan att låta dem leda fram till någon slutexamen.

Efter Raffaele de Ferraris död 1876 flyttade Ferrary till modern i Hôtel Matignon. Palatset kom sedan att bli hans stadigaste adress under tiden ända fram till 1914. Men hela sitt vuxna liv ägnade han åt ett ständigt

FDC utgivet till 100-årsminnet av Mauritius' första frimärken, de världsberömda Post Office-märkena. Märkligt nog kom minnesutgåvan först den 22 mars 1948 medan de två Post Office-valörerna gavs ut den 21 september 1847.

kringflackande genom Europa. Charles James Phillips ger i en artikel i tidskriften *Stamps* 1932 detaljer om Ferrarys återkommande besök i London. Dessa skedde i maj och december, år efter år. Vanligen tog Ferrary in på Brown's Hotel vid Dover Street där han hyrde en hel svit.

På samma otåliga sätt genomsökte han världsdelens storstäder med deras större och mindre frimärkshandlare i Belgien, Tyskland, Schweiz, Österrike, Serbien, Ungern, Bulgarien, Rumänien och Italien, berättar Phillips. Överhuvudtaget är dennes uppgifter om Ferrary av särskilt intresse och värde. De hade lärt känna varandra redan 1886 och kom att träffas regelbundet ända fram till 1914 då det uppblossande världskriget och Ferrarys flykt till Österrike och Schweiz gjorde samvaron omöjlig. Men även då höll de kontakt brevledes. Phillips var också en av de mycket få personer som släpptes in till samlingarna. Det är huvudsakligen genom honom vi vet hur de var ordnade och hur de förvarades.

Jag har inte någonstans hittat uppgifter om att Ferrary besökte de nordiska huvudstäderna. Kanske avskräckte avstånden, kylan och de svårbegripliga språken honom. Den viktigaste orsaken var nog bristen på verkligt välförsedda frimärkshandlare, åtminstone norr om Köpenhamn. Och de yrkesmän som ändå fanns och hade hyggliga lager kände snart nog till den kräsne men omätligt köpstarke kundens existens. Han behövde inte komma till dem – de sökte upp honom.

Samma osäkerhet känner jag inför de än mer avlägsna resmålen, utanför Europa. I *Grosses Lexikon der Philatelie* (Ulrich Häger 1978) uppges att hans ständigt pågående jakt efter frimärken också sträckte sig över "Amerika." Men detta har inte gått att få bekräftat i några andra källor. Men naturligtvis hade han agenter och spanare där som skyndsamt kontaktade honom om någon anmärkningsvärd raritet dök upp!

Pengar på ett bräde

I nästan alla berättelser om Ferrary återkommer sedelbrädan med spikarna. Uppgifterna om denna finns med redan hos Phillips vilket ger dem ett avsevärt drag av trovärdighet. Varje måndag skulle Ferrarys skattmästare, monsieur Progin, på spikraden trä upp sedlar i valörerna 20, 50, 100, 500 och 1.000 francs. Därutöver fanns en växelkassa på 10.000 francs. Sammanlagt stod så, för en veckas inköp, 60.000 francs till förfogande. Somliga historiker har tolkat det så att potten alltid förbrukades. Så var det inte – "Das wäre in der Praxis auch unmöglich gewesen" (Brühl) – utan Progins uppgift var närmast att justera summan så att den per måndag morgon ständigt uppgick till just detta belopp.

Även om vi antar att endast halva beloppet, 30.000 francs i veckan, avsattes för frimärksköp blir det raskt svindlande summor. Ferrarys mest rabiata samlartid var perioden 1874-1914. Han förefaller då att varje enskild dag, 365 dagar om året i 40 år, lägga ner mer pengar på frimärksköp än vad vårt stolta Postmuseum i Stockholm normalt satsar årligen! Därjämte var Ferrary en mycket hängiven och framstående myntsamlare, numismatiker, men den delen av hans verksamhet faller utanför den här lilla översikten.

Den sista tiden

Vid det första världskrigets utbrott, i augusti 1914, befann sig Philipp Ferrary i Holland. Där dröjde han sig kvar ännu en tid för att senare återvända till Paris. Det var möjligt eftersom han ju förutom sitt "fientliga" österrikiska pass dessutom, sedan 1908, hade medborgarskap i det neutrala Schweiz. I början av 1915 for han till Wien – där hade han redan tidigare uppehållit sig under långa perioder 1906-1909. År 1916 reste han till Schweiz och bodde där på flera platser. Den franska regeringen förbjöd honom nu att återvända till Frankrike. Edouard Mahé lyckades översända mindre delar av de kvarlämnade frimärksskatterna i Paris. På det sättet fick Ferrary tillgång till åtminstone ett av sina favoritavsnitt, Hermeshuvudena i Greklands äldsta emissioner.

Under tiden i Schweiz tycks han också ha gjort en del rätt betydande nyförvärv. Bland annat ska han ha besökt den berömde frimärkshandlaren Ernst Zumstein (1880-1918) och dennes firma i Bern vid flera tillfällen utan att bli igenkänd. Inte heller då man anmodades sända över en del märken till Lausanne till en herr P. Arnold anade man att den kylige och kunnige mannen i den tofsprydda yllebaretten var identisk med världens störste samlare. Först efter Ferrarys död, då hans advokat förklarat saken, fick man klarhet i vem kunden hade varit.

Ferrary bodde på ett hotell i Lausanne då döden hann i kapp honom den 20 maj 1917. Han var då 67 år och hade fyllt ett levnadslopp som snarast var längre än genomsnittligt på den tiden. I enlighet med det mesta som har nedtecknats om Ferrary är också hans död oklar i detaljerna. Datumet, den 20 maj, förefaller helt säkerställt men angående dödsorsaken är källorna knapphändiga och motstridiga.

I sin dödsruna i *The London Philatelist* berättar Charles J. Phillips att Ferrary under en tid klagat över huvudvärk och smärtor i ögonen. Uppenbarligen plågsamma men knappast i sig dödande symptom. Peter J. Bohr anger i sin kontroversiella bok om Ferrarys "Lebensgeheimnis" att slutet kom till följd av blodförgiftning, förorsakad av en njursjukdom. Bohrs bok innehåller, som jag nämnt, inga källhänvisningar. Ändå känner jag här intuitivt att den uppgiften kan vara riktig.

Hôtel des Postes i Lausanne, stadens huvudpostkontor.
Det var här som Ferrary, under namnet P. Arnold, den sista tiden i livet hämtade ut frimärken från Ernst Zumstein i Bern.
Vykort postbehandlat 1902.

I *Linn's World Stamp Almanac* 1989 anges, utan någon reservation, orsaken till dödsfallet vara en hjärtattack som drabbade Ferrary just som han stod i begrepp att förvärva ett sällsynt schweiziskt frimärke. Den versionen är möjligen för bra för att vara sann. Men naturligtvis skulle det vara ett synnerligen värdigt slut för en man som befunnit sig i filatelins klor nästan hela sitt liv.

I vigd jord

Philipp Ferrary hade i sitt testamente också noggrant gett anvisningar om sin sista viloplats. Han önskade oavvisligen få sin grav inom Österrikes gränser. Framför allt avfärdade han varje tanke på att jordfästas i Frankrike, om döden träffade honom där. I ursprungstestamentet önskade han vila vid Kapucinerklostret i Bludenz. Så sent som den 21 januari 1917 gjorde han ett tillägg, han önskade nu biläggas på kyrkogården i Steinbach am Attersee, en by från vilken han sedan barndomen hade ljusa minnen. (Han vigdes således inte till den sista vilan vid Altensee i Schweiz som Tage Johansson gör gällande i *Postryttaren* 1967). Närvarande vid den flärdfria begravningen synes endast ha varit byns kyrkoherde, dödgrävaren och ett par personer från kyrkogårdsförvaltningen.

En passus i testamentet blev aldrig uppfylld. Philipp Ferrary hade uttryckt en förhoppning att hans "broder" Albert (Arnold Fillatraud) en dag skulle dela hans grav. Så blev det inte.

I enlighet med Ferrarys önskan pryddes graven endast av ett enkelt träkors och en marmorplatta med inskriptionen: "Hier ruht Philipp Arnold, gestorben in Mai 1917 in Lausanne." I vår tid tycks graven ha förkommit men marmorplattan har räddats och skruvats fast vid den mur som omgärdar kyrkogården.

Testamentet

Vid Ferrarys död befanns sig huvuddelen av

hans samlingar, liksom andra delar av hans förmögenhet i Frankrike. Det egenhändigt skrivna testamentet, daterat i Wien den 30 januari 1915, var avfattat på tyska och visade sig vara utomordentligt omfattande och detaljerat. Mycket generösa legat tilldelades gamla trotjänare som Mahé junior och Schmidt de Wilde. Ett ansenligt belopp jämte andelar i den mycket stora myntsamlingen fanns också avsatt för pojkvännen Albert Arnold Fillatraud – av Ferrary kallad "min broder" – liksom för åtskilliga kyrkor och fromma stiftelser.

I detta sammanhang är det väl Ferrarys avsikter med de efterlämnade frimärkena som är av störst intresse. Även här är testamentet mycket noggrant i minsta detalj. Samlingarna tilldelas officiellt "mit stolzer Freude dem Deutschen Reich" för att exponeras inom Postmuseum i Berlin. En ursprunglig tanke att överlämna delavsnitten Storbritannien med kolonier till British Museum hade han övergivit på grund av krigsutvecklingen.

Följande sin blygsamma och skygga natur ställde Ferrary som krav att givarens verkliga identitet aldrig skulle röjas. Hans samlingar skulle exponeras separat i eget rum under den onekligen anonyma beteckningen "Arnoldsche Briefmarkensammlung" och de skulle inte göras tillgängliga för allmänheten förrän tre år efter hans död. Dessutom avsåg Ferrary att skänka en årlig summa av 30.000 österrikiska kronen för vård och komplettering av samlingarna.

Fransk reaktion

Som bekant blev alla dessa Ferrarys bemödanden omintetgjorda. Den franska regeringen definierade kvarlåtenskapen såsom tillhörig en fientligt sinnad utlänning, tog den i beslag och ställde kapitalet under en kurator.

Förmögenheten uppskattades till 100 miljoner guldkronor, varav det mesta i aktier, fastigheter och konstföremål, 17 miljoner i en myntsamling samt många miljoner i frimärken (Åkerstedt). Det bestämdes att den huvuddel av Ferrarys frimärkssamlingar som fanns kvar i Frankrike skulle säljas på auktion. Inkomsterna från försäljningen skulle gå till den franska statskassan som en del av det tyska krigsskadeståndet.

Auktionerna

En man fick huvudansvaret för hur materialet skulle beskrivas och fördelas. Gerard Gilbert knöts till det gigantiska projektet. Han var frimärkshandlare och värderingsman inom Paris handelskammare. På katalogernas omslagssida får han den kortfattade men sturska titeln *Expert*. Totalt rörde det sig om försäljning av bortåt en halv miljon objekt. Det var uppenbart att det skulle krävas en hel serie auktioner under en följd av år.

Auktionerna ägde rum i Hôtel Drouot vid Rue Drouot nära Boulevard Italiens i Paris. Det behövdes 14 auktionstillfällen med sammanlagt 39 auktionsdagar innan Ferrarys efterlämnade samlingar slutligen hade skingrats. Den första utstyckningen

Den parisiske handlaren och värderingsmannen Gerard Gilbert hade huvudansvaret för auktionerna efter Ferrary. Tuschteckning från 1920-talet.

hölls i juni 1921, den avslutande fjortonde i november 1925.

Gustav Detjen jr. har gett en intressant uppgift som möjligen är riktig. Innan auktionerna inleddes skulle handlarfirman Stanley Gibbons i London ha gjort ett ener-

Rue Drouot i Paris vid tiden för Ferrary-auktionerna.
Vykort från 1920-talet.

giskt försök att hindra att samlingen splittrades. Det var, den flera gånger tidigare omnämnde, Charles J. Phillips som offererade den franska regeringen 12 miljoner francs för den orörda kollektionen. Erbjudandet skulle dock ha tillbakavisats av de franska myndigheterna.

Platsen för auktionerna var staden Paris offentliga auktionskammare. Försäljningen av Ferrarys skatter skedde således med en inramning som liknar våra Stadsauktioner inom Stockholms auktionsverk. Taxeringskommissarien Karl Gustav Fellenius (1882-1939) tjänstgjorde som frimärkshandlaren Harry Wennbergs ombud under den fjärde auktionsomgång 1922 där det förnämligaste svenska materialet skulle skingras. Han skulle också försöka rädda den Gula treskillingen till Postmuseum i Stockholm. En insamling, ordnad på Wennbergs uppmaning, bland landets samlare hade inbringat ca. 11.000 kr. och man hoppades det skulle räcka. K. G. Fellenius var en av mycket få svenskar på plats, möjligen var de bara tre.

Harry Wennberg

Trots att han inte lyckades rädda vår nationella klenod den Gula treskillingen till Sverige och Postmuseum var frimärkshandlaren Wennberg den dominerande svenske aktören i Paris. Och detta fastän han inte ens var på plats personligen.

Det är vanskligt att spekulera i orsakerna till att han föredrog att låta sig representeras av sitt ombud Fellenius. Jag gissar att huvudorsaken var att Wennberg inte behärskade det franska språket.

Harry Wennberg (1872-1927) hade vid den här tiden en helt dominerande ställning i det frimärkssamlande Sverige. Han hade ursprungligen planer att bli ingenjör och arbetade under en tid i USA. Men håg och omständigheter drog honom till filatelin och redan 1892 öppnade han en mindre frimärksaffär vid Stora Vattugatan 5 i Stockholm. Den 20 oktober 1896 blev han medlem i Sveriges Filatelist-Förening i Stockholm.

Hans verksamhet som frimärkshandlare

expanderade raskt. Ett par år efter sekelskiftet var hans rörelse den dominerande i landet. År 1910 övertog han dessutom detaljförsäljningen av frankotecken vid huvudpostkontoret i Stockholm och från den 1 december 1911 försäljningen i Malmö.

Vid 1910-talets mitt tog han initiativ till de än i dag mycket kontroversiella Landstormsfrimärkena och skissade egenhändigt upp förslag på hur övertrycken skulle utformas. Särskilt beträffande Landstorm II-utgivningen (påtryck på lösenmärken och 5 kronor Posthuset) kom han att inneha en monopolställning. Dessa försåldes endast i Centralposthuset i Stockholm – i hans regi! – och i Wennbergs frimärksaffär på Drottninggatan 66.

Harry Wennbergs obestridliga affärsmässiga framgångar under en följd av år borde ha skaffat honom ett betydande antal ovänner. I huvudsak synes han ändå ha varit en vinnande och generös personlighet. Fyra söner förde hans filatelistiska traditioner vidare. Vid hans tidiga bortgång i januari 1927 andas Ernst Wilms minnesord i *Svensk Filatelistisk Tidskrift* (nr. 1 1927) en helt uppriktig beundran och djup saknad.

Harry Wennberg var en av få skandinaver som anade vad auktionerna efter Ferrary innebar. Han hade pengar, kunskaper och initiativkraft nog att agera. Fellenius var instruerad att köpa in allt nordiskt material som gick att få till överkomliga priser – och det var det mesta. Under sensommaren och hösten redde Wennberg sedan ut det stökiga materialet och ordnade det i en försäljningskatalog med fasta belopp. Och nu var prisnivån en helt annan. Här kan man tala om erbjudanden som var både saltade och pepprade åtskilliga gånger om. Men de stora svenska samlarna tycks ha köpt, fogligt och troskyldigt. De kunde ju inte veta vad Wennberg hade gett för märkena några månader tidigare i Paris.

De stora elefanterna dansar

Sett i ett internationellt perspektiv var Wennberg ändå en fattig kusin från landet på ett kortare gästspel. Huvudrollerna under auktionerna spelades av ett antal tämligen nyrika samlare från Gamla och Nya Världen – till dem hörde Maurice Burrus och Arthur Hind (1856-1933).

Dessa två fabrikörer hade skapat sina förmögenheter på vad jag är frestad att kalla tidstypiska njutningsmedel – tobak respektive plysch. Hind, som representerades av ombuden Griebert (1867-1924) och Champion (1873-1954), slog nytt världsrekord då han gav 300.000 francs för ett enda, ganska luggslitet, frimärke. Tobaksmagnaten Burrus köpte för närmare en halv miljon francs enbart vid den första lilla auktionen i juni 1921, den omfattade endast 172 utrop (det sista – en stor samling klassiskt Uruguay – tillkom efter katalogens tryckning).

Hôtel Drouot

Fellenius har skildrat något av miljön i staden Paris auktionskammare i ett reportage i *Filatelistiska meddelanden* nr. 6 den 30 juni 1922:

> *"Här säljes offentligen på auktion samtidigt i cirka 20 salar allt möjligt, från alla världens hörn. Här klubbas en samling briljanter från forna ryska miljonärer, här utbjudas härliga möbler i rockoko och Louis XVI, bedårande persiska mattor, utsökta tavlor samt härliga skulpturverk. Auktionerna hållas under tiden kl. 2-5 eftermiddagen. Portarna öppnas strax före kl. två. Redan en halvtimme före den utsatta tiden mötte framför portarna en intresserad samling filatelister. Jag igenkänner flere av samtidens allra förnämsta samlare och handlare, de senare kanske dock i majoritet. Några namn i högen! Tyst, lugn och betänksam står Mr Griebert i London, samtalande med hr Béla Szekula från Luzern. Hr Gelli i den bekanta firman Gelli & Tani i Bruxelles, den kände franske handlaren-miljonären Lavenir i Paris, den kände skandinaviske samlaren Chr. Danielsen i Köpenhamn, den i Paris sedan många år bosatte dansken Spohr samt många andra. Då salen för auktionen är rätt liten och sittplatserna få, vilja alla vara de första för att få en plats vid själva disken, "la table". Då dörrarna öppnats, rusa alla i hastig takt en trappa upp … "*

Svensk Filatelistisk Tidskrift

Egare och utgifvare:

Sveriges Filatelist-Förening, Stockholm
Malmskillnadsgatan 46,

med afdelningar i Göteborg, Norrköping, Malmö, Helsingborg, Borås och Halmstad.

N:o 4. (243). Redaktör och ansvarig utgifvare: ERNST WILMS. XXV årg. 15 April 1924.

VÅRA PORTRÄTT 244.

Wilhelm Wennberg

HARRY WENNBERG

Charles Wennberg

Eric Wennberg

Seth Wennberg

Harry Wennberg och hans söner porträtterades under rubriken "En femväppling" i *Svensk Filatelistisk Tidskrift* nr. 4 1924.

Hôtel Drouot var på sitt sätt klassisk mark för frimärksauktioner. Här hade man så tidigt som den 29 december 1865 skingrat det lager frimärkshandlaren J. W. Elb hade lämnat efter sig i vad som var världens första frimärksauktion. (Den andra lät vänta på sig fem år, den hölls i maj 1870 i New York).

Auktionskatalogerna

Monsieur Gilbert hade en närmast övermänsklig uppgift. Att på ett rimligt sätt fördela materialet var knepigt nog, att sakkunnigt beskriva och kommentera det var naturligtvis omöjligt för en man. Här fanns det rariteter och trivialiteter från jordens alla hörn. Och det var ingalunda enbart reguljära frimärken – här ingick också mängder av helsaker. Dessutom statsstämplar, fiskala etiketter och annat som vi idag kallar bältespännarmaterial.

Allmänheten kunde i förväg prenumerera på de till slut 14 katalogerna. Listan på subskriptorerna finns med i inledningen av den första. Här finns många av tidens mer kända samlar- och handlarnamn. Men *antalet* är inte imponerande! Från Sverige har vi en man med, den allestädes närvarande bibliofilen Nils Strandell. Stora svenska namn som Hans Lagerlöf, Fredrik Benzinger och Eric von Rosen litade av allt av döma på att vaksamma handlarvänner skulle tillvarata deras intressen. Men de hade sparat oerhört mycket pengar om de befunnit sig på plats.

Det låg en stämning av bondauktion över förrättningarna. Allt skulle bort, i princip fanns inga utropspriser. Några enstaka poster var dock försedda med en angiven minimisumma i katalogen. I förstone ter sig katalogerna rätt generöst illustrerade men analyserar man dem närmare avslöjas bristerna.

Det fanns förvisso singelobjekt som var avbildade och försedda med någorlunda vederhäftig katalogtext. Det överväldigande flertalet frimärken och andra objekt såldes emellertid i stora poster med ytterligt mager beskrivande text i katalogen och utan att återges på bild. I sista stund kunde redan stora poster slås ihop med andra, likartade. Unika föremål drunknade i anonyma loter som kunde innefatta hundratals, ibland tusentals enheter.

Katalogillustrationerna var givetvis i svart-vitt. Texterna var allt igenom enspråkigt franska vilket sannolikt skrämde bort en del intressenter. Teoretiskt fanns tillfälle att avge skriftliga bud för den som inte kunde eller ville vara personligen närvarande. Möjligheten var dock av akademisk betydelse, villkoren var så krångligt formulerade (helt på franska) och så fulla med förbehåll att knappast någon torde ha använts sig av den. Det fanns således chanser till fantastiska fynd för den som råkade finnas på plats under visningarna och hade försett sig med specialistkunskaper och pengar på fickan – allt måste betalas omgående och kontant.

Något för bibliofiler

Katalogerna trycktes säkert i hjärtskärande begränsade upplagor. De 83 abonnenterna skulle naturligtvis ha sina och givetvis gjorde man ett antal utöver dessa. Men det är möjligt att ingen katalog framställdes i fler än ca. 200 exemplar och kompletta sviter är i dag svåra att uppbringa på den filatelistiska bokmarknaden. Katalogerna i Postmuseums bibliotek är bundna i tre volymer. Den första av dessa omfattar auktionerna I-IV, den andra V-IX och den tredje X-XIV.

Auktionsförrättaren klubbade priserna med en hammare av elfenben. På slagpriset fick köparen betala en rätt hög provision – 17,5%. Detta påslag höjdes sedan till 19,5% från och med den tionde auktionen 18-20 juni 1924. En bekymmersam faktor som dock låg utanför arrangörernas kontroll var valutafluktuationerna under 1920-talets första hälft. Alla slutpriser angavs i franska francs. Vid den första auktionen, 23 juni 1921, gick det 12,47 francs på en amerikansk dollar. Då man kommit till den fjortonde och sista auktionsomgången, 24-26 november 1925, hade francen värdemässigt urholkats till mindre än hälften – man fick ge 26,46 för en dollar.

Det är osäkert om staden Paris hade för avsikt att tillhandahålla några officiella re-

List of Original Subscribers to this Work.

P. de Worms.
Major M. A. Studd.
Capt. A. E. Dickson.
Ronald Southey.
Dr. E. W. Floyd.
G. E. Duveen.
E. D. Bacon, C.V.O.
D. C. Gray.
Lt.-Col. E. S. Halford.
A. de Worms.
R. B. Yardley.
I. J. Simons.
W. Howard.
J. B. Seymour.
R. Leonard, Jr.
Rev. C. S. Morton.
R.P.S.L. Library.
W. T. Wilson.
Capt. H. R. Oldfield.
Dr. E. Diena.
A. Hind.
W. C. Kennett, Jr.
H. E. Deats.
A. Meierhans.
Senator E. R. Ackerman.
Baroness M. J. Van Heerdt-Kolff.
H. P. Manus.
W. P. Williams.
Nils Strandell.
Harris Publications, Ltd.
F. H. Vallancey.
Josling and Co.
Stanley Gibbons, Ltd.
F. J. Melville.
A. P. Walker.
W. Houtzamer.
H. Nisson.
H. R. Harmer.
F. Kraemer.
H. F. Johnson.
Bridger and Kay.
J. L. Denyer.
R. Roberts.
Capt. E. L. Mansfield.
W. Hilton.
A. J. Sefi.
P. L. Pemberton.
Theo Champion.
J. L. Van Dieten, Jr.
Georges Caröly.
M. Galvez.
A. Bank.
Zumstein and Co.
Warren H. Colson.
N. Stefanescu.
P. Kosack.
E. Stock.
R. Ruiz de Arcaute.
G. Volterra.
C. A. Ferreira.
Carl Hamecher.
Dr. Karl D. Becher.
H. A. Fowler.
Max Kathe.
W. Herzog.
J. Kunz.
W. Keim.
J. Schutte.
Paul Wittwer.
Dr. P. H. Munk.
A. Weinberger.
Dr. H. Schneider.
John N. Luff.
P. H. Ward, Jr.
H. Hilton, Jr.
J. Persse.
M. Kobezky.
Nassau Stamp Co.
C. R. Hurd.
Chas L. Brisley.
S. F. Barrett.
Burridge D. Butler.
A. F. Lichtenstein.

(2)

Den tryckta förteckningen över dem som ursprungligen abonnerade på sviten av kataloger från Ferrary-auktionerna är en spännande läsning. Många av tidens kända samlare och handlare men också några förbluffande okända namn finns med.

sultatlistor efter auktionerna. Att genomarbetade protokoll ändå existerar kan vi tacka den engelske överstelöjtnanten G. S. F. Napier för. Dennes tryckta förteckningar täcker alla 39 auktionsdagarna. De innehåller uppgifter om klubbat pris för varje lot. Dessutom finns där angivet aktuella valutarelationer Paris-London, Paris-New York och London-New York.

Nordiskt material på Ferrary-auktionerna

De samlare och handlare som helt var inställda på nordiska objekt fick vänta en smula. Auktionerna I, II och III innehöll inte något material alls från våra breddgrader. Däremot kom en hel del i dagen under auktionen IV, då såldes ju bland annat den Gula treskillingen. Vid samma tillfälle utbjöds också frimärken från Danmark och Danska Västindien, Finland och Norge.

Auktionen V var utan nordiskt deltagande. Men auktionen VI innehöll rätt stora andelar Norden – de ovannämnda länderna ingick och nu ropades dessutom Ferrarys isländska material ut. Detta omfattade totalt tre loter som innehöll inalles 479 märken.

Auktionstillfällena VII, VIII och IX saknade skandinaviska inslag. Vid auktionen nr. X såldes något Finland. Sedan följde på nytt ett par, XI och XII, utan nordiskt material. Under de två sista auktionerna, XIII och XIV, fanns återigen en del objekt med. Materialet här bestod huvudsakligen av helsaker och privata lokalpostmärken.

Dyra från Norden

Den Gula treskillingen är Sveriges bidrag till världsfilateliens adelskalender. Under den fjärde Ferrary-auktionen ropades den in av storsamlaren Erik Leijonhufvud (1862-1943) för 30.000 francs (då ca. 12.000 kronor); till detta ska läggas den föreskrivna provisionsavgiften, 17,5%.

Jag har kontrollerat resultatlistorna för att placera in den Gula på sin rätta plats i rankingen. Faktum är att vår svenska världsraritet får nöja sig med att gå in på en tämligen blygsam delad 72:a plats efter avslutade Ferrary-auktioner. Inte mindre än 71 utrop gick för priser överstigande 30.000 francs och ytterligare tre tangerade den nivån tillsammans med den felfärgade treskillingen. Nu bör man erinra sig att ett utrop kunde bestå av åtskilliga frimärken, emellanåt hundratals eller tusentals. Men den underordnade placeringen är ändå intressant, inte minst om man betänker att vår egen celebritet senast, hösten 1996, lär ha gått på en schweizisk auktion för motsvarande 14,7 miljoner kronor.

Orsaken till det förhållandevis låga priset i Paris 1922 var väl att märket var relativt okänt internationellt. Det var inte särskilt omskrivet utanför Sverige när det förvärvades av Ferrary 1894. Under den långa tiden det doldes hos honom hann det nästan helt glömmas bort. Den enda frimärkskatalog som hade det noterat när det såldes i Paris var *Kohls Briefmarken-Handbuch*.

Den Gula treskillingen blev det dyraste nordiska objektet på auktionerna efter Ferrary. Men inte i någon särklass, det fanns faktiskt ett annat svenskt utrop som nådde ett högt pris. På den sjätte auktionens tredje och avslutande dag den 27 april 1923 gick lot 599 under klubban vid 24.000 francs. Det var ett stämplat horisontellt par 20 öre Ringtyp tandning 13 där det vänstra märket var tryckfelsvarianten 20/Tretio och det andra således ett reguljärt märke.

Samma dag som den Gula treskillingen såldes gick också de första finska posterna under klubban. Dyrast blev obegagnade fyrblock av Finlands två första frimärken från 1856 i valörerna 5 och 10 kopek. De såldes för vardera 7.500 francs. Ett snarlikt fyrblock av den lägre valören pryder också Postmuseums samlingar. Det donerades år 1922 av Hans Lagerlöf men är inte identiskt med det som en gång ägdes av Ferrary.

Det dyraste danska objektet under auktionerna var också ett raritetsbetonat ostämplat fyrblock i hög kvalitet ur landets första emission. De fyra märkena i valören 2 Rigsbank-skilling tillhör den upplaga som framställdes av H. H. Thiele i augusti 1852, valören utkom ju ursprungligen i maj 1851. Rätt nyligen, i oktober 1989, gick samma

block på auktion i Malmö. Det ropades upp till 2.200.000 kronor (med provisionspåslag 2.530.000), det då högsta belopp som betalats för ett filatelistiskt objekt i Skandinavien. Möjligen gäller den rekordnoteringen ännu. På Ferrary-auktionerna i Paris (auktion VI, lot 246) kunde man förvärva det betydligt förmånligare. Priset blev 6.050 francs, vid försäljningstillfället motsvarande ca. 1.700 kronor.

Köpare i Paris 1923 var Alfred F. Lichtenstein (1876-1947). Fyrblocket, det finns två kända på privata händer, såldes vidare först tjugo år efter Lichtensteins död. I december 1966 gick det på en Harmer-auktion i New York. Slutpriset nu blev $9.500.

Det norska materialet låg på måttliga prisnivåer. Dyrast blev ett parti (lot 425) un-

Den Gula Treskillingen är en effektiv nationell symbol.
Genom åren har den varit blickfång på allehanda produkter. Här ser vi den på en hederlig ölburk av plåt från Banco-Bryggerierna 1975 och på deras kapsyl från 1993.

der auktion VI med 35 olika klassiska objekt från perioden 1855-1890. Märkena är mycket torftigt beskrivna, men ett vackert brevklipp med en generös Oscar I-frankering är dock avbildat. Slutpriset blev 4.100 francs.

De isländska inslagen var hopbuntade i tre utrop. Bäst betalt, 6.000 francs, gav ett parti med 223 ordinarie frimärken och tjänstefrimärken med Í Gildi-påtryck i alla upptänkliga variationer, felfärgade, dubbla och omvända (auktion VI, lot 296).

Guldkantade papper

Det har naturligtvis varit lockande att ge läsaren en uppfattning om de allra dyraste objekten under auktionerna. Jag har granskat samtliga resultatlistor och åtskilliga tidningsreferat från tiden. Mitt sökande har här koncentrerats till de loter som fick sexsiffriga slutpriser, över 100.000 francs. De visade sig utgöra en till antalet hanterlig grupp, 14 stycken inalles. Kanske kan det vara av visst intresse att jag synar dessa superposter något närmare. Listan dras i omvänd ordning, från de billigare fram till de allra mest kapitalkrävande. Förteckningen ger en illustration till Ferrarys globala samlarhåg. Den visar också vad samtiden uppskattade mest och, framför allt, den ger en god bild av hur objekten kunde struktureras under auktionerna. Priserna är klubbade belopp, utan det obligatoriska påslaget om 17,5 eller 19,5 provisionsprocent.

103.000 francs. Samling klassiskt Japan. Auktion IV, lot 460 den 16 juni 1922.
Den här kollektionen hade Ferrary förvärvat från filatelisten E. D. Bacon 1890. Tydligen har samlingen fått förbli intakt, den såldes i sina originalalbum med Bacons exlibris. Den innehöll mängder av helark och andra kostbarheter, totalt ingick 5.155 filatelistiska objekt. Detta utrop var ett av de få under auktionerna med ett bestämt minimipris – 50.000 francs.

105.000 francs. Postmästarmärke Boscawen (NH.) 5 cents 1846 på brev. Auktion III, lot 556 den 7 april 1922.
En gammal bekant. Det var det här brevet som Ferrary bytte till sig av Warren H. Colson 1912. I gengäld fick Colson de två Mauritius-märken som sedermera via Lagerlöf hamnade på Postmuseum i Stockholm år 1927. Dessa halvprivata förelöpare till statliga frimärken i USA gick ofta till höga priser på Ferrary-auktionerna. Men det unika Boscawen-brevet blev dyrast.

109.000 francs. Hawaii 2 cents typ II 1851, stämplat ex., relativt kraftigt reparerat. Auktion VII, lot 343 den 14 juni 1923.
Detta är ett ytterst sällsynt frimärke, endast 15 ex. tycks ha överlevt. Av dessa är ett enda ostämplat – det dyker upp senare i denna översikt. Valören användes som frankering på trycksaker och tidskrifter som oftast kastas av mottagaren. Dessutom framställdes den, i likhet med de snarlika valörerna 5 och 13 cents, på ett mycket tunt, poröst cigarettpappersliknande underlag.

111.000 francs. Samling klassiskt Uruguay. Auktion I, lot 172 den 23 juni 1921.
Uruguays äldsta emissioner med de litografiskt framställda Solarna från Montevideo har alltid utgjort en omtyckt utmaning för penningstarka filatelister. I den här omfattande samlingsloten fanns det mesta med, totalt ingick 2.222 objekt. Den förvärvades av storsamlaren Alfred F. Lichtenstein från USA och gav sin ägare Grand Prix-utmärkelsen i New York 1936.

113.000 francs. Génève 1843, den så kallade Dubbelgenfaren i ostämplat 6-block. Auktion II, lot 517 den 15 oktober 1921.
Flera schweiziska kantoner gav ut frimärken extremt tidigt, redan kring 1843-1845. Till de stora rariterna hör Dubbelgenfaren, egentligen två märken i ett. Halverat gällde det inom staden Génève, som par inom kantonen. Det här ostämplade 6-blocket erövrades av Burrus. Ett ännu något större block har bevarats, jag vill minnas att det finns i Postmuseum i Bern.

Posttidning 11-89

Vid adressändring: Fäst etiketten med er gamla adress på ett adressändringskort. Sådana kort finns på posten. Skriv sedan er nya adress på kortet och sänd det till: Nordisk Filateli, Box 141, S-182 12 Danderyd.

REKORD!

Dansk filatelis största objekt – det ostämplade 4-blocket av 2 RBS – såldes på höstauktionen i oktober. Budgivningen på det kommer man att tala om i många år. Med 100.000-kronorshöjningar, bjöds det upp till otroliga 2.200.000:– + 15 % = **SEK 2.530.000:–**! Det högsta klubbslagspris någonsin i Skandinavien för ett frimärksobjekt! Sammantaget så slutade de båda dagarnas totalomsättning på **16 miljoner** – återigen ett **nytt skandinaviskt rekord**! Till detta bidrog förutom Danmarks-avsnittet, inte minst Norge och Sverige, som också gick fantastiskt bra!

Lämna in till vår JUBILEUMSAUKTION!

Vid vår nästa auktion firar vi vårt 20-årsjubileum som auktionärer. Vi tänker celebrera tillfället med en ovanligt intressant auktion, som samtidigt blir sista chansen för utställarna på "London 90", att komplettera samlingarna. Så varför inte ge oss en present som Ni tjänar på? En inlämning till jubileumsauktionen! Kontakta oss gärna redan idag för vidare diskussion.

POSTILJONEN AB

Box 4118, S-203 12 Malmö · Tel 040-722 90

Besöksadress: Södra Tullgatan 3

I Stockholm: Drottninggatan 114 A 5 tr. Besök endast efter överenskommelse per tel 08-32 70 70

I Köpenhamn: Trommesalen 7. Besök endast efter överenskommelse per tel (31) 22 03 00

Auktionspriset, 2,5 miljoner kronor, väckte uppmärksamhet 1989.
Det danska fyrblocket kunde anskaffas betydligt billigare under Ferrary-auktionen i april 1923, det gick då för 1.700 kronor.

120.000 francs. Baden 1851, 9 kreutzer svart på grönt papper på brev från Ettenheim. Auktion VIII, lot 122 den 7 november 1923.
Ett klassiskt färgfeltryck, valören skulle normalt tryckas på rosa papper. Tre ex. är kända varav två på brev. Det andra brevet fanns 1923 i Berlins Reichspostmuseum (nu i Bonn). Katalogen nämner att också detta brev postats i Ettenheim. Uppgiften är felaktig, det har sänts från Orschweier. Ferraryauktionens brev såldes år 1985 i Wiesbaden för $1.768.130.

122.000 francs. Mauritius 1 penny 1847 Post Office, ostämplat ex. Auktion VI, lot 340 den 26 april 1923.
Världsberömd raritet och det sällsyntaste av Post Office-märkena. Av ostämplade 1 penny-märken har blott två överlevt in i vår tid, det andra har numera återbördats till födelseorten, Port Louis på Mauritius. Ferrary köpte sitt märke av Moens i Bryssel år 1881. Köpare 1923 var den kände franske handlaren och samlaren Théodore Champion. Det såldes senast år 1995.

130.000 francs. Spanien 2 reales 1851 feltryckt i blå färg i vertikalt par med 6 reales, stämplat. Auktion V, lot 154 den 15 november 1922.
Unikt objekt, färgen på 2 reales skulle vara röd. Ett litet antal (tre eller fyra) felfärgade märken har hittats, detta är det enda som bildar par med det korrekt färgsatta 6-realesmärket – likt en Gul treskilling som bevarats i par med en reguljärt tryckt åttaskilling. Paret ägdes för övrigt en tid av svensken Johan Ramberg som mellan 1928 och 1937 också innehade "den Gula."

156.000 francs. Hawaii 2 cents typ II 1851, ostämplat ex. Auktion I, lot 56 den 23 juni 1921.
En världsraritet, ett enda ex. finns kvar av detta ömtåliga märke i ostämplat skick. Av stämplade märken känner vi 14 ex. Märket här har en blodig historia. År 1892 mördades den dåvarande ägaren, Gaston Leroux, av en annan filatelist – Hector Giroux. Den senare ville komma åt den unika ostämplade

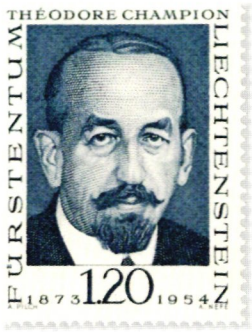

Théodore Champion
på frimärke utgivet i Liechtenstein 1969.
Både för egen räkning och som ombud för andra storsamlare deltog Champion under Ferraryauktionerna. Till den egna samlingen erövrade han det ostämplade 1 penny Mauritius Post Office – ett av två kända bevarade exemplar. Det märket fanns kvar i familjen långt efter Champions död.

tvåcentaren. Vid auktionen 1921 köptes det av Maurice Burrus.

185.000 francs. Samling rysk lokalpost (Zemstvo). Auktion XIV, loter 369, 475 och 478 den 26 november 1925.
Tre redan omfattande utrop slogs här ihop till en mycket stor lot. Här fanns mängder av Zemstvo-märken, enstaka och i block och ark. Brev och helsaker ingick också. Katalogens knapphändiga beskrivningar berättar om objekt från Alatyr, Ananieff, Atkarsk, Bogodorsk och många andra, sällan besökta ryska regioner. Totalt fanns i den slutliga auktionsposten 21.733 objekt.

200.000 francs. Samling indiska småstater. Auktion XI, loter 457-483 och 486-495 den 21 november 1924.
Här slogs inte mindre än 37 ursprungligen enskilda utrop ihop. Det ingick ett rikt material ur alla filatelistiska kategorier från Bamra, Bhopal, Faridkot, Jhind och andra fjärran riken. Köparen kunde nu bärga 22.610 objekt. Av det indiska småstatsmaterialet kom endast två mindre partier från Scinde att säljas i separata poster så som det var planerat från början (lot 484 och 485).

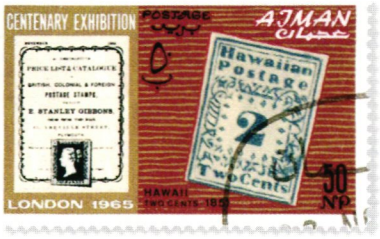

På detta stämplade frimärke utgivet i Ajman 1965 avbildas Hawaiis unika ostämplade 2 cents-märke från 1851.

British Guiana, 1 cent 1856. Detta mytomspunna märke, ensamt i sitt slag, uppnådde ett sensationellt slutpris på Ferrary-auktionerna. Här återges det på ett frimärke från Ajman 1965.

200.500 francs. Frankrike 1 franc 1849, ostämplat 4-block, det nedre paret i tête-bêche-position.
Auktion XI, lot 59 den 19 november 1924.
På tredje plats kommer det här fyrblocket som skurits ur en stor arkdel med 139 märken. Det köptes av Arthur Hind genom ombudet Champion. Nuvarande ägaren köpte blocket 1995, han är okänd, sannolikt bosatt i Schweiz. Ett närmast identiskt ostämplat block men i karmin färg existerar också. Det var dock inte bekant på Ferrarys tid – det kom i dagen först 1931.

210.000 francs. British Guiana 2 cents 1851 (typ A), vertikalt par på brev.
Auktion I, lot 32 den 23 juni 1921.
Andra plats i dyrbarhet. Lätt att missa då det fått fel pris (21.000 francs) i Napiers resultatindex. Ropades in av Burrus. Dessa s.k. Cotton-reels utgivna 1850-1851 liknar etiketterna på gamla trådrullar. De har en mycket primitiv stämpelkaraktär. För att försvåra förfalskningar försågs de med postfunktionärens signatur. Av valören 2 cents är endast 10 ex. bevarade.

300.000 francs. British Guiana 1 cent 1856, unikt stämplat ex., klippt i åttkantig form.
Auktion III, lot 295 den 6 april 1922.
Ett sägenomsusat märke, det enda exemplaret som tycks ha överlevt till vår tid. Ferrary köpte märket redan 1878, det kom att döljas för världen i 44 år. Det såldes i Paris till Arthur Hind genom ombudet Hugo Griebert. Hind gav tio gånger så mycket för märket som vad den Gula treskillingen kostade vid auktion IV – han förklarade efteråt att han varit beredd att gå mycket högre.

Resumé

Trots att ovannämnda poster är extrema genom de höga priserna är de på flera sätt typiska. Ferrary-auktionerna innehöll varierande material från precis hela världen. Utropen kunde vara mycket små – ett frimärke. Några loter bestod strängt taget blott av ett halvt märke (II:473 och VI:154). De kunde å andra sidan vara nästan hur stora som helst. För en initierad, nutida filatelist känns många bilduppslag trots sin överflödande rikedom på sällsyntheter rätt torftiga. Flertalet märken är enstaka och ostämplade. Kvaliteten var god med 1800-tals mått mätt. Men kraven hade höjts redan när auktionerna ägde rum på 20-talet och i dag är vi inte alltid imponerade.

Det är lätt att känna saknad efter vackra och kuriösa stämplar – när dessa någon gång dyker upp är det oftast en lycklig slump. Bristen på hela försändelser är märkbar. Ändå fanns det några grupper frankotecken som Ferrary strävade efter att belägga på brev. Dit hörde riktigt primitivt framställda frimärken. Apterade på försändelser kunde deras autenticitet lättare styrkas. Sådana märken är definitivt "Trådrullarna" modell 1850 från Brittiska Guiana. Till den gruppen hör också de amerikanska Postmäs-

tarprovisorierna, bland dessa fanns åtskilliga helbrev. Frimärken som var försedda med påtryck av olika slag fick också oftast sitta kvar på sina ursprungsbrev.

Minst en viktigt försändelse med svensk anknytning såldes. Det var ett brevomslag försett med en handmålad 12-öresfrankering som jag berättade om och avbildade i 1997 års *Postryttaren*. Det intressanta posthistoriska dokumentet var Ferrary – eller var det Pierre Mahé? – klok nog att behålla intakt. Men som så många andra härliga föremål gick det under klubban i en stökig och slarvigt beskriven pott som omfattande 304 olikartade, klassiska svenska objekt. Just det här brevet var inte nämnt i katalogtexten, än mindre avbildat. Samma sak gäller den otandade sexskillingen som också kom att förvärvas av Eric von Rosen och senare donerades till Postmuseum. Även den försvann ner i en anonym samlingslot.

Många samlare och åtskilliga postmuseer runt om i världen har frimärken ur Ferrarys samlingar utan att veta om det. En avsevärd del av auktionsgodset var trots allt relativt vanliga märken. På det sätt som de franska myndigheterna valde att fördela materialet och utforma katalogerna är dessa enklare märken – och en hel del verkliga sällsyntheter – inte längre möjliga att härleda till den Legendariske Ferrary.

Slutackord

Försäljningarna av Ferrarys frimärksskatter inbringade mellan 7 och 8 miljoner kronor i 1920-talets penningvärden. Tage Johansson återger en uppskattning att de kostat Ferarry kring 60 miljoner att förvärva. Kollektionerna byggdes upp under mer än fyrtio år med mycket skiftande valutaförhållanden. Skulle uppgiften om Ferrarys utgifter vara någorlunda riktig innebär det att 1,5 till 2 miljarder kronor i dagens penningvärde avsattes till samlandet.

Ferrarys rastlösa jakt över Europa intresserar ännu många samlare och skribenter. Det ligger något ödesmättat i denna väldiga ärvda rikedom som förvandlas till sagolika samlingar av frimärken och mynt fördolda för världen. Och så – allt upplöses i ett stoftmoln och sprids över jorden. Den mångsidigt bildade journalisten Frederick Melville erinrar sig inför auktionerna patriarkens ord: "Han hafver slukat dyrbarheter och han skall spy dem upp igen." (Job 20:15).

Det är inte alldeles lätt att fullt ut identifiera sig med frimärkssamlaren Philipp Arnold von Ferrary. Men den som söker fånga hans oroliga ande upplever snart en egenartad sympati och, kanske, en ömsint medkänsla för denne världsfilatelins skygge och sorgsne Flygande Holländare.

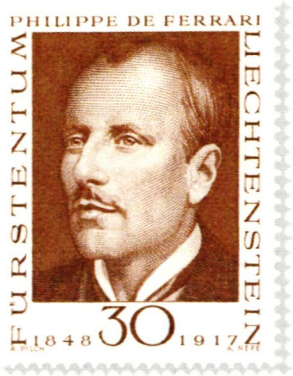

Ett varmt tack till Monica Jonsson vid Postmuseums bibliotek som vänligt och tålmodigt hämtat fram ett stort antal bortglömda gamla luntor på svårfunna platser.
Ett tack också till min syster, Ruth Sylwan, som hjälpt mig att tolka de italienska källtexterna.

Källor och litteratur

Auktionskatalog från Postiljonen AB
Christian Andersen Part II.
6 oktober 1989.

Billion, Jan,
Exklusiv: Sammelgebiet Postgeschichte.
Die Lebensläufe aller Mauritius Marken.
Deutsche Briefmarken-Revue Nr. 10 1997.

Bohr, Peter J.,
Der Briefmarkenkönig. Philipp Arnold de Ferraris Lebensgeheimnis.
Dransfeld u. å.

Bolaffi International.
1970-1990 Vent' anni di record filatelici.
Torino 1994.

Bonniers kulturguide. Paris.
Stockholm 1988.

Brühl, Carlrichard,
Die Grossen Sammler. Philipp La Renotière von Ferrary.
(Geschichte der Philatelie T. 1.)
Hildesheim 1985.

Brühl, Carlrichard,
Geschichte der Philatelie T. 2.
Hildesheim 1986.

Butler, A Ronald,
The Roll of Distinguished Philatelists.
London 1990.

B. V. (sign.),
Chronik: Philipp Arnold de Ferrari.
die Briefmarke nr. 212 april 1977.

B. V. (sign.),
Philipp Arnold de Ferrari.
Schweizer Briefmarken-Zeitung
nr. 4 (april) 1977.

Christensen, Sten,
Denmark 2 Riksbank-skilling 1851-1852.
Trelleborg 1980.

Detjen, Gustav jr.,
The fabulous Ferrary.
(Pleasant Valley, N.Y.) u. å. [Broschyr].

Detjen, Gustav jr.,
British Guiana No. 13. The Most Valuable Stamp in the World.
(Pleasant Valley, N.Y.) u. å. [Broschyr].

Eichner-Larsen, Ib,
"Årets køb" *(Frimaerke Årbogen 1967-68).*
Köpenhamn 1967.

Elgenstierna, Gustaf
(utg.), Den introducerade adelns ättartavlor vol. IV. Stockholm 1928.

Fellenius, Karl Gustav,
På jakt efter Sveriges största raritet.
Filatelistiska meddelanden nr. 6 1922.

The Ferrari auction catalogues vol. 1
(1-4 sales) 1921-1922.

The Ferrari auction catalogues vol. 2
(5-9 sales) 1922-1924.

The Ferrari auction catalogues vol. 3
(10-14 sales) 1924-1925.

Ferrari, Ph., de
Les Timbres Hawiiens de la première émission.
Le Timbre-Poste No. 134 1874.

Grahm, Örn,
Hawaiis missionärsmärken.
Nordisk Filateli mars 1995.

Handbok över Sveriges frankotecken 1855-1963.
Stockholm 1964.

Henryson, Bengt,
Stormrike Ferrari köpte allt av värde.
Dagens Nyheter 26 oktober 1991.

Henryson, Bengt,
Världens störste frimärkssamlare.
Dagens Nyheter 12 september 1997.

Häger, Ullrich,
Grosses Lexikon der Philatelie. Band 1 A-M.
Gütersloh 1978.

I grandi collezionisti.
Enciclopedia dei francobolli.
Firenze 1968.

International Encyclopedia of Stamps.
Vol. 6. London 1971.

Isaksson, Folke,
72 dagar i Paris: Pariskommunen 1871.
Stockholm 1971.

Johansson, Tage,
Berömda frimärkssamlare: den legendariske Ferrary. Stockholm 1967.
(Postryttaren 1967).

Johansson, Tage,
Berömda frimärkssamlare: Maurice Burrus.
Stockholm 1969.
(Postryttaren 1969).

Linns World Stamp Almanac 5th edition.
Famous Stamp Collectors.
Sidney, OH. 1989.

The London Philatelist,
Vol. XXVI No. 311 1917.

Mackay, James,
The Guiness book of Stamps. Facts & Feats.
Enfield 1982.

Melville, Frederick J.,
Ferrari and his wonderful stamps.
The Stamp Lover 1922.

Meraviglie dei Francobollo.
(Fratelli Fabbri ed.).
Milano 1973.

Michel.
Asien II 1989/90. Übersee Band 5/II.
München 1989.

Michel Rundschau,
Nr. 3 (december) 1970.

Moschkau, Alfred,
Philipp la Rénotière von Ferrary
Illustrirte Briefmarken-Zeitung No. 15 1888.

Nationalencyklopedin.
Höganäs 1989-1996.

Nordisk familjebok,
(andra uppl.). Stockholm 1904-1926.

Nordisk familjebok,
(tredje uppl.). Malmö 1923-1937.

Nordisk Filateli,
(baksidesannons)
november 1989.

Philipp Ferrari. Legendärer "Briefmarkenkönig."
Brief Marken Magazin 3-4 1997.

Phillips, Charles J.,
Philip La Rénotière von Ferrary.
The London Philatelist
Vol. XXVI No. 305 1917.

Phillips, Charles J.,
Philipp La Rénotière von Ferrary. One of the greatest collectors.
Stamps vol. I No. 2 1932.

Schwenzfeger, Alfred,
(utg.), Lexikon für Briefmarken Freunde.
München 1981.

Strandell, Nils,
Ferrari – ett excentriskt levnadsöde.
Stockholm 1922. [Broschyr].

Strandell, Nils,
Ferrari – ett excentriskt levnadsöde.
(I filateliens värld). Stockholm 1948.

Strandell, Nils,
Filatelistiska storheter. Ryktbara storsamlare och frimärksrariteter.
(Filatelien och dess män). Uppsala 1943.

Svenske Postvaktbetjenten,
Nr. 8 1894.

Svensk Filatelistisk Tidskrift,
1902-1967.

Sylwan, Björn,
Eric von Rosen och hans frimärksdonation till Postmuseum.
Stockholm 1997. *(Postryttaren 1997).*

Trepel, Scott R.,
(övers. Torbjörn Björk).
USAs provisoriska postmästarutgåvor 1845-47.
Nordisk Filateli dec. 1989.

Tullberg, Sigurd,
Frimärkskavalkad.
Stockholm 1960.

Vem är det?:
Svensk biografisk handbok 1933.
Stockholm 1932.

Wennberg, Harry,
Katalog över frimärken från de berömda Ferrari-samlingarna.
Stockholm 1922.

Wennberg, Harry,
Vad jag upplevat som filatelist.
Filatelistiska meddelanden nr. 5 1922.

Williams, L. Norman,
Encyclopedia of Rare and Famous stamps.
2. The Biographies.
Génève 1997.

Wood, Kenneth A.,
This is Philately. Volume One. A-F.
Albany, OR. 1982.

Wood, Kenneth A.,
This is Philately. Volume Two. G-P.
Albany, OR. 1982.

Åhman, Sven,
Den gula treskillingen: Ett frimärke och dess underbara öden från äldsta tider till våra dagar. Stockholm 1975.

Åkerstedt, Sven,
Den färgstarkaste storsamlaren genom tiderna.
(Frimärkets bok: Från postens ursprung till vår tids filateli).
Stockholm 1957.

*

My cordial thanks to
some North American Friends in Philately
who helped me in my searching for the elusive Yemeni stamp:
Michael Rogers and *John Demeter* in Winter Park FL.,
Andrew Gondocz in Kanata, Ontario and
Janice Dugas in Quebec, Canada.

*

Vykorten återgivna efter original i författarens bildsamling.
FOTO: SVEN TIDEMAN, POSTMUSEUM